

Sveriges nationella reformprogram 2019

Europa 2020 – EU:s strategi för smart och hållbar tillväxt för alla

Innehåll

1. Inledning	4
1.1 Reformpolitiken.....	4
Fler ska komma i arbete.....	5
Sverige ska bli ett fossilfritt föregångsland.....	6
Välfärden ska stärkas.....	6
Hela landet ska växa.....	7
2. Makroekonomisk situation och scenario	8
3. Insatser och åtgärder för att möta huvudsakliga ekonomiska utmaningar	11
3.1 Privat skuldsättning.....	13
Regeringens syn på rekommendationen.....	13
Insatser och åtgärder.....	14
3.2 Bostadsmarknaden	17
Regeringens syn på rekommendationen.....	17
Insatser och åtgärder.....	18
Utredningar och uppdrag.....	20
3.3 Investeringar	23
Insatser och åtgärder.....	24
4. Framsteg mot målen i Europa 2020-strategin	26
4.1 Sysselsättningsmålet	26
Lägesbeskrivning	26
Insatser och åtgärder.....	27
4.2 Utbildningsmålet	29
Lägesbeskrivning	29
Insatser och åtgärder.....	30
4.3 Målet för ökad social delaktighet	32
Lägesbeskrivning	32
Insatser och åtgärder.....	32
4.4 Forsknings- och utvecklingsmål.....	35
Lägesbeskrivning	35
Insatser och åtgärder.....	35
4.5 Klimat- och energimål	37
Lägesbeskrivning	37
Insatser och åtgärder.....	38
5. Europeiska struktur- och investeringsfonderna 2014–2020	40
Partnerskapsöverenskommelsen	40
Investering för tillväxt och sysselsättning 2014–2020	40
Regionalfonden.....	40
Europeiskt territoriellt samarbete 2014–2020	41
Socialfonden.....	41

Landsbygdsfonden	42
Havs- och fiskerifonden	43
Lokalt ledd utveckling.....	43
6. Institutionella frågor och deltagande av berörda parter.....	45
6.1 Institutionella frågor	45
6.2 Överläggningar med arbetsmarknadens parter	45
6.3 Lokal och regional förankring	46
6.4 Samråd med intresseorganisationer och civila samhällets organisationer	46
Bilaga med externa underlag till Sveriges nationella reformprogram 2019.....	48

1. Inledning

Europa 2020-strategin utgör sedan juni 2010 EU:s gemensamma tillväxt- och sysselsättningsstrategi. Den baseras på de fördragsfästa integrerade ekonomiska och sysselsättningspolitiska riktlinjerna.¹ Syftet med strategin är att förbättra förutsättningarna för full sysselsättning och hållbar tillväxt för alla till år 2020. Strategin bygger på tre prioriteringar som ska förstärka varandra.

- Smart tillväxt: utveckla en ekonomi baserad på kunskap och innovation.
- Hållbar tillväxt: främja en resurseffektivare, grönare och konkurrenskraftigare ekonomi.
- Tillväxt för alla: stimulera en ekonomi med hög sysselsättning och med social och territoriell sammanhållning.

Medlemsstaterna ska i april varje år till Europeiska kommissionen överlämna nationella reformprogram som beskriver genomförandet av Europa 2020-strategin i den nationella politiken. I programmen redogörs för uppnådda resultat under gångna året och vilka insatser som planeras. Programmen ska även återspegla de övergripande prioriteringarna för den europeiska terminen som är ramverket för ekonomisk-politisk samordning inom EU.

Sveriges nationella reformprogram 2019 baseras främst på åtgärder och reformambitioner i 2019 års ekonomiska vårproposition respektive vårändringsbudget. Reformprogrammet återspeglar även de politiska prioriteringarna i kommissionens årliga tillväxtöversikt som Europeiska rådet 21–22 mars 2019 ställde sig bakom.

- Genomföra investeringar av hög kvalitet med särskild inriktning på investeringsgap i forskning och innovation, utbildning och infrastruktur.
- Reformen för att främja produktivitetstillväxt, inkludering och förstärkt institutionell kvalitet.
- Säkra makroekonomisk stabilitet och sunda offentliga finanser.

I en bilaga till årets program återfinns även underlag som har inkommit från arbetsmarknadens parter, regionala och lokala aktörer samt organisationer i det civila samhället. Regeringen har inte tagit ställning till dessa underlag.

1.1 Reformpolitiken

Svensk ekonomi har utvecklats starkt. Trots en tilltagande ekonomisk osäkerhet är Sveriges ekonomiska utgångsläge gott. Ordning och reda råder i

¹ Rådets rekommendation (EU) 2015/1184 av den 14 juli 2015 om allmänna riktlinjer för medlemsstaternas och Europeiska unionens ekonomiska politik. Rådets beslut (EU) 2018/1215 av den 16 juli 2018 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik.

de offentliga finanserna, samtidigt som Sverige har den lägsta statskuldkvoten sedan 1977 och den högsta sysselsättningsgraden på över 25 år. Den höga sysselsättningen har gett den lägsta andelen försörjda av ersättnings- och försäkringssystem sedan 1981. Överenskommelsen om det finanspolitiska ramverket ska värnas för att säkerställa långsiktigt hållbara statsfinanser. Sverige står väl rustat att lösa de samhällsproblem vi står inför.

Jobben ska bli fler, klimatutmaningen mötas, välfärden tryggas och kunskaperna i skolan öka. Sverige ska vara ett samhälle präglad av frihet, gemenskap, sammanhållning och respekt för den enskilda människans vägval. Det parlamentariska läget efter 2018 års riksdagsval innebär att gamla positioner har behövt omprövas och nya samarbeten komma till. Med januariavtalet² som grund byggs nu förändring som är hållbar över tid och förutsättningar skapas för ett samhälle där sammanhållning och trygghet går hand i hand med människors frihet och möjligheter.

Fler ska komma i arbete

Arbete är den viktigaste förutsättningen för egen försörjning och etablering i samhället. En hög sysselsättning är också grunden för den gemensamma välfärden. Sysselsättningsgraden i Sverige är den högsta på över 25 år och den högsta inom EU. Trots den positiva utvecklingen finns det fortsatt stora problem på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är fortfarande för hög inom vissa grupper och arbetskraften saknar alltför ofta den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar. Skillnaden i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda är alltjämt för stor. Regeringen ska därför driva en politik som prioriterar jobben och främjar näringslivets hållbara omställning och konkurrenskraft. Tröskeln till det första jobbet behöver sänkas.

En god tillgång till utbildning av hög kvalitet är central för att säkra kompetensförsörjningen och Sveriges ställning som konkurrenskraftig kunskapsnation. För att möta arbetsgivarnas behov av utbildad arbetskraft stärker regeringen arbetet med att rusta arbetssökande och särskilt möjliggöra insatser inom lokala jobbspår som Arbetsförmedlingen, kommuner och arbetsgivare samverkar kring. Utrikes födda kvinnor ska prioriteras. Därtill ska ett arbete med att reformera Arbetsförmedlingen i enlighet med januariavtalet genomföras. Arbetsmarknadspolitikerna ska vara effektiv, ändamålsenlig och ha väl avvägda volymer.

² I januari 2019 slöts januariavtalet - en sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna. Delar av regeringens politik bygger på denna överenskommelse.

Den svenska exporten bidrar till 1,4 miljoner jobb. Genom att utveckla den nuvarande exportstrategin med fokus på hållbarhet, ekonomiskt, socialt och ekologiskt, och föreslå mer medel till export- och investeringsfrämjande åtgärder, bidrar regeringen till att skapa förutsättningar för att stärka svenska företags export och internationalisering.

Sverige ska bli ett fossilfritt föregångsland

Sverige ska gå före på klimat- och miljöområdet. Regeringen förstärker därför miljö- och klimatarbetet kraftigt. Klimatfrågan är en av vår tids största utmaningar. För att ta vår del av ansvaret och leva upp till internationella åtaganden ska Sverige bli världens första fossilfria välfärdsland. Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Sedan 2017 har Sverige ett klimatpolitiskt ramverk som ska säkerställa att detta mål nås. Ett av kraven i detta ramverk är att regeringen under året presenterar en handlingsplan för hur utsläppen ska minska i den takt som behövs. Som en del av detta kommer all relevant lagstiftning att ses över så att det klimatpolitiska ramverket får genomslag.

För att minska klimatutsläppen föreslår regeringen att Klimatklivet utökas för att kunna stödja kostnadseffektiva klimatinvesteringar i hela landet. En del av stödet riktas särskilt till investeringar i biogas och ladda hemma-stöd. Ladda hemma-stödet ska göra det enklare och billigare för hushåll att installera laddpunkter för elfordon i hemmet och därmed bidra till omställningen till hållbara transporter. Regeringen föreslår vidare att Industriklivet, som syftar till att minska processindustrins utsläpp av växthusgaser, förstärks. Stöd till elektrifiering kan i vissa fall ingå. Ett investeringsstöd införs också för forskning, utveckling och testanläggningar av miljöteknik som medför minusutsläpp.

Välfärden ska stärkas

Sverige ska fortsätta att vara ett ledande välfärdsland. En väl utformad generell och skattefinansierad välfärd är viktig för att jämna ut människors livsvillkor och bidra till jämlikhet och jämställdhet. Dessutom främjar en sådan välfärd en god ekonomisk utveckling. Behoven av välfärdstjänster ökar när befolkningen växer, särskilt när det blir fler barn och äldre. Regeringen avser därför fortsätta att föra en politik som stärker välfärden.

Kommunernas och landstingens ekonomiska förutsättningar är avgörande för hur välfärden kan stärkas. De senaste årens tillskott till kommuner och landsting har möjliggjort fler anställda inom vård, skola och omsorg. Mot

bakgrund av de utmaningar som kommunsektorn möter behöver de generella bidragen till kommuner och landsting fortsätta att förstärkas i en jämn takt över mandatperioden. Den enskildas valfrihet är en central del av den svenska välfärdsmodellen. Därför behövs en mångfald av aktörer, goda villkor och enskilt drivna verksamheter inom välfärden som underlättar den enskildes aktiva val.

Sverige ska ha höga ambitioner som kunskapsnation. Alla elever ska, oavsett kön eller social bakgrund, ges förutsättningar att nå målen för utbildningen. För att åstadkomma detta krävs en kunskapsskola som präglas av höga förväntningar på varje elev. Regeringen avser att arbeta vidare med Skolkommisionens förslag för att öka likvärdigheten i skolan. Det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling ska förstärkas. En avgörande faktor för att höja resultaten i skolan är undervisningens kvalitet. För att undervisningen ska hålla en hög kvalitet behöver lärarna tid att förbereda och utveckla sin undervisning. För närvarande används en alltför stor del av lärarnas tid till uppgifter som inte direkt är kopplade till elevernas kunskapsutveckling. Regeringen föreslår därför en långsiktig satsning på lärarassistenter i skolan.

Hela landet ska växa

Politiken ska komma hela landet till del. Såväl landsbygd och glesbygd som mindre och större städer ska kunna utvecklas. Ett bättre företagsklimat förbättrar möjligheterna att leva och bo på landsbygden. Regeringen vill också satsa på utbildning och kommunikationer i hela landet. Bland annat föreslås en satsning på underhåll av enskilda vägar, gods på järnväg samt en förstärkt satsning på utbyggnad av bredband. Satsningarna är ett steg för att uppnå målet för en sammanhållen landsbygdspolitik.

Regeringen avser att under mandatperioden förstärka den statliga närvaron i hela landet.

2. Makroekonomisk situation och scenario

I Sverige har konjunkturläget stärkts de senaste åren och tillväxten har varit hög. BNP bedöms växa i långsammare takt 2019 och 2020 jämfört med de senaste åren. En avmattning i den internationella konjunkturen, minskande bostadsinvesteringar och en inbromsning i offentlig konsumtion förväntas bidra till denna utveckling.

Tabell 1. Makroekonomiska nyckeltal

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2018, prognos 2019–2022.

	2018	2019	2020	2021	2022
BNP ¹	2,3	1,6	1,6	1,6	2,0
BNP, kalenderkorrigerad ¹	2,4	1,6	1,4	1,5	2,0
BNP-gap ²	1,2	1,0	0,4	0,0	0,0
Sysselsatta, 15–74 år	1,8	1,3	0,2	0,6	0,7
Sysselsättningsgrad ³ , 15–74 år	68,5	69,0	68,7	68,8	68,9
Sysselsättningsgrad ³ , 20–64 år	82,6	83,0	82,7	82,8	82,9
Arbetade timmar ⁴	2,4	1,0	0,3	0,4	0,6
Produktivitet ^{4, 5}	0,1	0,6	1,1	1,2	1,4
Arbetslöshet ⁶ , 15–74 år	6,3	6,3	6,4	6,4	6,5
Timlön ⁷	2,6	2,8	2,9	3,1	3,2
KPI	2,0	2,0	1,9	2,2	2,7
KPIF	2,1	1,7	1,5	1,9	2,0
BNP omvärlden, KIX-vägd ^{1,8}	2,5	2,1	2,1	2,0	2,0

¹ Fasta priser.

² Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP. Potentiell BNP är en bedömning.

³ Procent av befolkningen inom respektive åldersgrupp.

⁴ Enligt nationalräkenskaperna, kalenderkorrigerad.

⁵ Förädlingsvärde i hela ekonomin till baspris per arbetad timme.

⁶ Procent av arbetskraften.

⁷ Timlön enligt konjunkturlönestatistiken är en prognos även för 2018.

⁸ BNP-prognoser för omvärlden sammanviktade med KIX-vikter, ett mått på respektive lands betydelse för svensk utrikeshandel.

Anm.: Prognosen och framskrivningen baseras på hittills beslutad och aviserad politik.

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet, Macrobond och egna beräkningar.

Sysselsättningsgraden och arbetskraftsdeltagandet fortsatte att öka 2018 och är på den högsta nivån på 25 år, bland både kvinnor och män. Arbetslösheten fortsatte att sjunka och uppgick till 6,3 procent. Minskningen var större för männen än för kvinnorna. Sysselsättningen bedöms öka i en långsammare takt under 2019, till följd av en mer dämpad efterfrågan och en långsammare tillväxt av befolkningen i arbetsför ålder. Även tillväxten i arbetskraften väntas avta och sammantaget medför detta att arbetslösheten förväntas vara oförändrad jämfört med 2018. År 2020 bedöms sysselsättningen och arbetskraften fortsätta att öka, men i en betydligt långsammare takt än under föregående år.

De reformer i skatte- och transfereringssystemen som genomfördes under föregående mandatperiod bedöms sammantaget ha bidragit till minskad inkomstspridning. Ginikoefficienten för ekonomisk standard inklusive kapitalvinster bedöms vara lägre 2018 än den skulle ha varit med det regelverk som gällde 2014. Andelen med ekonomisk standard under 60 procent av medianen bedöms också vara lägre. Reformerna har även bidragit till att stärka den ekonomiska jämställdheten.³

Under 2018 och inledningen av 2019 uppgick KPIF-inflationen, dvs. inflationen mätt med konsumentprisindex med fast ränta, till omkring 2 procent. Under 2019 och 2020 väntas KPIF-inflationen bli lägre än 2 procent då ökningstakten i energipriserna väntas bli betydligt lägre än 2018.

Den offentliga sektorns finanser förstärktes kraftigt mellan 2014 och 2017. Från att ha uppvisat ett underskott på 1,6 procent av BNP vändes det finansiella sparandet till ett överskott på 1,4 procent av BNP. I takt med att sparandet därefter anpassats till den nya nivån på överskottsmålet har det finansiella sparandet sjunkit och uppgick 2018 till 0,7 procent av BNP. Sparandet 2019 beräknas försvagas något i förhållande till 2018, främst till följd av de åtgärder som beslutats i riksdagen för 2019. För efterföljande år bedöms överskottet i de offentliga finanserna successivt växa för att 2022 uppgå till närmare 2 procent av BNP. Därmed förväntas sektorn ha redovisat överskott samtliga år under perioden 2015–2022. Det strukturella sparandet, dvs. sparandet justerat för bl.a. konjunkturella effekter, beräknas successivt öka under prognosperioden i förhållande till 2018 och likaså närma sig 2 procent av potentiell BNP 2022.

Konjunkturen i omvärlden har stärkts de senaste åren. Under 2018 mattades dock tillväxten av i många länder, bl.a. i Kina och i euroområdet, och tillväxten i världshandeln har avtagit. Till viss del är avmattningen en följd av ett högt konjunkturläge, dvs. att ett mer ansträngt resursutnyttjande inte möjliggör samma snabba tillväxt som tidigare. Men även andra faktorer, som inte är direkt relaterade till konjunkturen, har troligen spelat in. Osäkerheter kopplade till bl.a. Storbritanniens utträde ur EU och handelsrelationerna mellan framför allt USA och Kina bedöms ha bidragit till en minskad investeringsvilja och ökad volatilitet på de finansiella marknaderna. Inledningen av 2019 har i många ekonomier präglats av en fortsatt försvagning i konjunkturen för de exportinriktade sektorerna i tillverkningsindustrin. Samtidigt visar indikatorer för den inhemska

³ Se prop 2017/18:100 bilaga 2 avsnitt 6.

efterfrågan, såsom mått på konsumenternas förtroende, inte samma tydliga tendens till avmattning som inom industrin. Arbetsmarknaden utvecklas också fortsatt väl i många ekonomier. Sammantaget bedöms tillväxten i sammanvägd BNP i de länder som är viktiga för Sveriges utrikeshandel mattas av de kommande åren.

3. Insatser och åtgärder för att möta huvudsakliga ekonomiska utmaningar

I detta kapitel redogörs övergripande för de insatser och åtgärder som regeringen har vidtagit och avser att vidta på områden som bedömts utgöra huvudsakliga ekonomiska utmaningar för svensk ekonomi och som också identifierats i den landsspecifika rekommendation som Sverige har fått inom den europeiska terminen 2018.

I kommissionens förslag till landsspecifik rekommendation som publicerades den 23 maj 2018 framhålls sammanfattningsvis att Sveriges väntas följa stabilitets- och tillväxtpaktens regler. Kommissionen pekar på ett antal utmaningar som Sverige behöver hantera. En sådan utmaning utgör hushållens höga och ökande skuldsättning som bedöms utgöra en risk för den makroekonomiska stabiliteten. En relaterad utmaning utgör den svenska bostadsmarknaden som, enligt kommissionen, uppvisar strukturella brister och förblir en potentiell källa till instabilitet.

I rådets beslut från den 13 juli 2018 rekommenderas Sverige att under 2018 och 2019 vidta följande åtgärder:

Ta itu med risker kopplade till hushållens höga skuldsättning genom att stegvis begränsa avdragsrätten för utgiftsräntor på bolån eller genom att höja fastighetsskatten. Stimulera bostadsbyggandet där bristen är som störst, främst genom att ta bort strukturella hinder för byggandet, och effektivisera bostadsmarknaden, bland annat genom att göra hyressättningen flexiblare och se över kapitalvinstbeskattningen.⁴

Den 27 februari 2019 presenterade kommissionen sitt vinterpaket inom den europeiska terminen som innehåller landsrapporter med fördjupade analyser av medlemsstaternas ekonomier och sociala situation. För de 13 medlemsstater som granskats inom ramen för det makroekonomiska obalansförfarandet redovisas även kommissionens djupanalyser, dvs. deras bedömning av huruvida makroekonomiska obalanser föreligger eller ej i dessa medlemsstater.

I den svenska landsrapporten⁵ bedöms Sveriges ekonomi mot bakgrund av kommissionens årliga tillväxtöversikt⁶ som presenterades den 21 november 2018 och som innehåller förslag till politiska prioriteringar och inriktning på

⁴ 2018/C 320/26

⁵ SWD (2019) 1026 final

⁶ COM (2018) 770 final

den ekonomiska politiken och sysselsättningspolitiken i EU för de kommande 12 månaderna (se kap. 1).

I landsrapporten för Sverige pekar kommissionen bl.a. på bristande utbud av bostäder och hushållens ökande skuldsättning som huvudsakliga utmaningar för svensk ekonomi. Sverige bedöms ha gjort begränsade framsteg med att genomföra den landsspecifika rekommendationen från 2018. Andra viktiga utmaningar för svensk ekonomi som lyfts fram i landsrapporten gäller kompetensförsörjning, matchning och etableringen av nyanlända på arbetsmarknaden.

När det gäller framstegen med att uppnå de nationella målen inom Europa 2020-strategin anser kommissionen att Sverige uppvisar bra resultat vad gäller sysselsättningsgrad, utsläpp av växthusgaser, andel förnybar energi, andel personer med högre utbildning samt fattigdomsrisk. Områden där framstegen fortfarande bedöms vara relativt svaga är andel unga med endast grundskoleutbildning, energieffektivitet och FoU-mål. Vidare framgår av rapporten att Sverige bedöms prestera väl när det gäller indikatorerna i den sociala resultattavlan som kompletterar den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

Regeringen välkomnar de granskningar som görs inom ramen för den europeiska terminen. Det arbete som sker inom den europeiska terminen ser regeringen som ett sätt att uppmuntra till en ansvarsfull ekonomisk politik och att uppfylla de mål som medlemstaterna gemensamt kommit överens om. Granskningar som är väl underbyggda, behandlar medlemsstaterna likvärdigt och tar hänsyn till landsspecifika förhållanden är en viktig del av den europeiska terminen och därmed den ekonomisk-politiska samordningen på EU-nivå.

Av de utmaningar för svensk ekonomi som lyfts fram i landsrapporten för Sverige behandlas hushållens skuldsättning och bostadsmarknaden i detta kapitel. Övriga utmaningar behandlas i kapitel 4.

3.1 Privat skuldsättning

Sammanfattning – exempel på insatser och åtgärder

- Amorteringskraven utökades så att de även omfattar s.k. LVB-bolag. Ändringen trädde ikraft den 1 januari 2019.
- Amorteringskravet för bolån har skärpts för de hushåll som från och med den 1 mars 2018 tar nya bolån som är stora i förhållande till sin inkomst.
- Finansinspektionens mandat att vidta makrotillsynsåtgärder har förstärkts genom lagändringar som trädde ikraft den 1 februari 2018.
- Amorteringskrav har införts för nya bolånetagare med ikraftträdande för de aktuella föreskrifterna den 1 juni 2016.
- Finansinspektionen beslutade 2015, 2016 och 2018 att höja den kontracykliska kapitalbufferten.
- Basel 3-överenskommelsen genomfördes i Sverige 2014. Bland annat ska en större andel av institutens kapital vara av högre kvalitet. Även kapitalbuffertkrav har introducerats vilket inneburit högre kapitaltäckningskrav för de svenska instituten.
- Riskviktsgolvet på 15 procent för svenska bolån som infördes av Finansinspektionen 2013 höjdes till 25 procent 2014.
- Bolånetak infördes 2010: Nya lån bör inte överstiga 85 procent av bostadens marknadsvärde.
- I januariavtalet ingår att en bred skattereform ska initieras. Skattereformen ska bl.a. minska hushållens skuldsättning och bidra till att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt.

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringen delar bedömningen att hushållens ökande skuldsättning utgör en risk för den makroekonomiska stabiliteten. En stor ökning av hushållens skulder har ofta tenderat att föregå djupare och mer utdragna konjunkturbedgångar. Bostadspriserna och hushållens skulder har stigit i relativt snabb takt i Sverige sedan mitten av 1990-talet. Priserna ökade även i många andra OECD-länder under 1990-talet och i början av 2000-talet, men till skillnad från utvecklingen i dessa länder skedde ingen betydande prisnedgång i Sverige i samband med finanskrisen 2008 och 2009. Utlåningen till hushåll har ökat snabbt under de senaste åren och den årliga tillväxttakten uppgick till 5,3 procent i februari 2019. Detta är dock den lägsta tillväxttakten på fyra år. Det är framför allt lån med bostäder som säkerhet som driver tillväxten. Bostadspriserna har ökat kraftigt under flera år, i synnerhet gäller detta för bostadsrätter. Under slutet av 2017 och början av 2018 sjönk dock bostadspriserna tillbaka men har under den senare halvan av 2018 och början av 2019 stabiliserats.

En stor del av ökningen av bostadspriserna och hushållens skuldsättning sedan mitten av 1990-talet kan förklaras av strukturella och makroekonomiska faktorer. Allt fler hushåll äger sin bostad. Utbudet av bostäder i framför allt storstäder har dock ökat långsammare än befolkningen och de bostadsrelaterade skatterna har sänkts, särskilt i samband med att den statliga fastighetsskatten ersattes av en kommunal fastighetsavgift 2008. Samtidigt har hushållens inkomster ökat i god takt och realräntan sjunkit. En kraftig nedgång i bostadspriserna kan få stor påverkan på hushållens förmögenhet. Om hushållens reala förmögenhet minskar finns en risk för att hushållen väljer att minska sin konsumtion, vilket i sin tur utgör en risk för den makroekonomiska stabiliteten och i förlängningen för den finansiella stabiliteten.

Finansinspektionen bedömde i sin årliga rapport Den svenska bolånemarknaden, från 2019, att hushållen generellt sett har tillräckliga marginaler i sin ekonomi för att kunna hantera ränteökningar och inkomstbortfall. Undersökningen visar även att hushåll amorterar i en större utsträckning än tidigare. Detta bedöms minska risken för att banker och andra kreditinstitut ska göra kreditförluster på hushållens bolån.

Regeringen delar bedömningen att utformningen av skattesystemet kan påverka hushållens skuldsättning. Det är dock viktigt att upprätthålla stabila och förutsägbara regler för så viktiga beslut som köp av bostäder. Behovet av åtgärder på området måste ses långsiktigt och hanteras varsamt. Detta gäller särskilt frågan om ränteavdrag.

Insatser och åtgärder

En rad åtgärder har vidtagits för att stärka det finansiella systemets motståndskraft. För att säkerställa att bankerna håller en kapitalbas som täcker riskerna i den svenska bolåneporföljen har Finansinspektionen i flera steg infört ett riskviktsgolvt för svenska bolån. I maj 2013 infördes ett riskviktsgolvt på 15 procent för svenska bolån, som sedan höjdes till 25 procent i september 2014. Högre riskvikter gör att bankerna, givet den befintliga utlåningen, behöver finansiera sig med mer kapital. Åtgärden bedöms i viss mån öka kostnaden för bankernas finansiering. Finansinspektionen beslutade 2018 att ändra metoden för tillämpningen av det nuvarande riskviktsgolvet för svenska bolån som i dag tillämpas i pelare 2, genom att ersätta det med ett krav inom ramen för artikel 458 i Europaparlamentet och rådets förordning (EU) nr 575/2013 om tillsynskrav

för kreditinstitut och värdepappersföretag (tillsynsförordningen).⁷ Kreditinstitutens samlade kapitalbehov kommer inte att påverkas nämnvärt av den senaste åtgärden.⁸ Åtgärden trädde i kraft den 31 december 2018 och gäller i två år.

Basel 3-överenskommelsen genomfördes i EU under 2014 genom att tillsynsförordningen började gälla samt att Europaparlamentet och rådets direktiv 2013/36/EU om behörighet att utöva verksamhet i kreditinstitut och om tillsyn av kreditinstitut och värdepappersbolag (kapitaltäckningsdirektivet) genomfördes i svensk rätt. Det regelverket innebär att en större andel av kapitalkraven ska fyllas av kapital med högre kvalitet, dvs. bättre förlustabsorberande förmåga. Genom regelverket har även kapitalbuffertkrav introducerats, vilket har inneburit högre kapitaltäckningskrav för de svenska instituten, särskilt för de systemviktiga instituten. Finansinspektionen beslutade i juni 2015 att höja den kontracykliska kapitalbufferten från 1,0 procent till 1,5 procent. I mars 2016 beslutade myndigheten att höja den kontracykliska kapitalbufferten till 2,0 procent. Besluten började gälla i juni 2016 respektive i mars 2017. I september 2018 beslutade Finansinspektionen att den kontracykliska kapitalbufferten ska höjas ytterligare, till 2,5 procent. Den senaste höjningen av den kontracykliska kapitalbufferten börjar gälla i september 2019.

Under hösten 2010 beslutade Finansinspektionen om ett s.k. allmänt råd för lån med bostaden som pant; det s.k. bolånetaket innebär att nya lån inte bör överstiga 85 procent av bostadens marknadsvärde.

Lagen som ger Finansinspektionen mandat att utfärda föreskrifter avseende amorteringskrav på nya bolån trädde i kraft den 1 maj 2016. Därefter har Finansinspektionen, efter regeringens godkännande, beslutat om föreskrifter om amorteringskrav, som trädde i kraft den 1 juni 2016. Den 1 mars 2018 skärptes amorteringskravet för de hushåll som tar stora bolån i förhållande till sin inkomst. Åtgärden bedömdes vid införandet påverka knappt 15 procent av nya bolånetagare. Finansinspektionen beslutade 2018, efter regeringens medgivande, att ändra amorteringsföreskrifterna så att

⁷ Åtgärden innebär att det kapitalkrav som tidigare ställdes genom riskviktsgolvet för svenska bolån i pelare 2 nu kommer ställas i pelare 1. I kapitaltäckningsregelverket (tillsynsförordningen och kapitaltäckningsdirektivet) delas kapitalkravet upp mellan krav i pelare 1 som omfattar minimikapitalkraven för kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker och krav i pelare 2 som hanterar kapitalkrav för övriga risker som inte tas upp i pelare 1.

⁸ https://www.fi.se/contentassets/11fa1b82c138409b8a0d6c66e954b17c/remisspromemoria_artikel458.pdf

amorteringskraven även omfattar s.k. LVB-bolag.⁹ Åtgärden säkerställer att amorteringskravens syfte uppnås då samma krav om amortering gäller för lån med bostaden som säkerhet oavsett om lånet ges av LVB-bolag eller av kreditinstitut.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 februari 2018 har Finansinspektionen möjligheter att, efter regeringens medgivande, vidta ytterligare makrotillsynsåtgärder för att motverka obalanser på kreditmarknaden. Dessa åtgärder utgör olika typer av begränsningar i fråga om kreditgivning till hushåll och företag som exempelvis begränsningar av hur stora lån och ränteutgifter som kredittagare kan anses klara av i förhållande till sina ekonomiska förutsättningar.

Finansinspektionens analys visar att makrotillsynsåtgärderna har lett till att hushåll köper billigare bostäder, tar mindre bolån och amorterar mer än vad de skulle ha gjort utan åtgärderna. Det är dock för tidigt att utvärdera de fulla konsekvenserna av de senaste årens åtgärder. Regeringen har gett Finansinspektionen i uppdrag att redovisa metoder för att utvärdera makrotillsynen. Uppdraget ska redovisas till regeringen senaste den 14 juni 2019.

Regeringen delar bedömningen att utformningen av skattesystemet kan påverka hushållens skuldsättning. I januariavtalet ingår att en bred skatte-reform ska initieras. Skattereformen ska bl.a. minska hushållens skuldsättning och bidra till att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt.

⁹ Med LVB-bolag menas företag som har tillstånd att lämna bostadskrediter enligt lagen (2016:2035) om verksamhet med bostadskrediter (LVB).

3.2 Bostadsmarknaden

Sammanfattning – exempel på insatser och åtgärder

- Regeringen har föreslagit förtydliganden av kravet på detaljplan i plan- och bygglagen som gör det enklare att bedöma när detaljplan krävs.
- I syfte att skapa incitament för att följa de tidsfrister som gäller för beslut har det i plan- och bygglagen införts ett system med avgiftsreduktion när tidsfrister för beslut i ärenden om lov och förhandsbesked samt startbesked efter anmälan överskrids.
- För att främja den digitala utvecklingen har regeringen föreslagit en ändring i plan- och bygglagen som innebär att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, ska få meddela föreskrifter om standarder samt lämnat särskilda uppdrag till Boverket och Lantmäteriet. Uppdragen ska redovisas i augusti resp. dec 2020.
- Investeringsstödet till anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande i syfte att ytterligare öka utbudet av bostäder som fler hushåll kan efterfråga ska vara kvar, men stödet ska effektiviseras och regeringen avser att återkomma i frågan om stödets framtida inriktning.
- En samordnare har haft i uppdrag att möjliggöra en stor samlad exploatering för att skapa förutsättningar för nya hållbara städer. En samordningsfunktion för komplicerade planeringsförutsättningar har därefter inrättats.
- Systemet med kreditgarantier för bostadsbyggande har utvärderats och behovet av andra statliga verktyg har setts över i syfte att förbättra finansieringsförutsättningarna.
- För att öka rörligheten på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden har reglerna för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad ändrats för avyttringar under perioden 21 juni 2016 till 30 juni 2020.
- I januariavtalet finns en överenskommelse om att avskaffa räntebeläggningen på uppskovsbeloppet, att hyresmodellen ska reformeras och att omfattande regelförenklingar ska genomföras i syfte att förkorta och förenkla planprocessen.

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringens delar bedömningen att det finns stora utmaningar på den svenska bostadsmarknaden. Det finns behov av ytterligare reformer för att öka utbudet av bostäder, bl.a. genom att skapa förutsättningar för ökad nybyggnation och att främja ökad rörlighet på bostadsmarknaden. Hyressättningsystemet är konstruerat för att skapa en balans mellan hyresgästernas rätt till trygghet i sitt boende och skäliga hyror för såväl den enskilde hyresgästen som fastighetsägarna. För att förbättra förutsebarheten och underlätta

nybyggnation infördes för ca tio år sedan undantagsregeln om s.k. presumtionshyra. Presumtionshyra möjliggör för parterna att vid förhandlingen om hyran för nybyggda hyresbostäder göra avsteg från reglerna om bruksvärdeshyra. I enlighet med januariavtalet ska hyresmodellen reformeras. Av överenskommelsen framgår bl.a. att fri hyresättning vid nybyggnation ska införas, att lägenheternas kvalitet och läge ska få större genomslag i hyressättningen och att förhandlingssystemet för befintliga hyresrätter ska reformeras.

Regeringen delar även bedömning att skattesystemet kan påverka rörligheten på bostadsmarknaden. De senaste årens förändringar av bostadsbeskattningen har gått i riktning mot en minskad löpande beskattning och en ökad beskattning vid transaktionstillfällen.

Insatser och åtgärder

Reglerna för uppskov med kapitalvinst vid avyttring av privatbostad har ändrats fr.o.m. 1 januari 2017. Ändringen innebär att taket för uppskovsbelopp har slopats för avyttringar av privatbostäder som sker under perioden 21 juni 2016–30 juni 2020. Dessutom har metoden för att beräkna uppskovets storlek vid köp av billigare bostad ändrats så att den, utom i undantagsfall, är mer generös. I enlighet med januariavtalet ska räntebelägningen på uppskovsbeloppet avskaffas.

Det program med 22 punkter för ökat bostadsbyggande som regeringen presenterade våren 2016 har genomförts eller är på väg att genomföras och reformarbetet inom politikområdet fortsätter i oförminskad takt. Regeringen har, med utgångspunkt från programmet, bl.a. fortsatt arbetet med förenkling och effektivisering av plan- och byggprocesserna i syfte att göra regelverket effektivt och ändamålsmässigt. Det handlar både om övergripande frågor som rör ansvarsförhållanden och styrmedel och åtgärder i form av lagtekniska justeringar för att få enskilda moment att fungera bättre. Både processuella och materiella regleringar har justerats.

Enligt januariavtalet ska omfattande regelförenklingar genomföras för att förenkla och förkorta planprocessen och därmed göra byggandet snabbare och billigare.

Bostadsbyggande, mätt som antalet färdigställda bostäder, har under närmare 20 års tid släpat efter i förhållande till befolkningsutvecklingen. Under de senaste åren har dock antalet påbörjade bostäder ökat kraftigt. År 2013 påbörjades sammanlagt 33 400 bostäder, inklusive nettotillskott genom

ombyggnad. 2018 bedöms ca 56 000 bostäder ha påbörjats (inkl. ombyggnation). Boverket bedömer att bostadsbyggandet bromsar in från mycket höga nivåer och 2019 påbörjas ca 51 000 bostäder. Antalet utfärdade bygglov, som är den viktigaste indikatorn för nybyggnationen, nådde en topp det första kvartalet 2017 och minskade sedan. De senaste två kvartalen har dock byggloven stigit och fjärde kvartalet 2018 steg också antalet påbörjade bostäder, jämfört med tredje kvartalet.

Inom ramen för det bostadspolitiska paket som lanserades 2016 har bl.a. mer än 20 000 bostäder beviljats ett investeringsstöd som främjar anordnandet av nya, energieffektiva hyresbostäder och bostäder till studerande med rimliga hyror.

Nya bestämmelser om regional fysisk planering har förts in i plan- och bygglagen från den 1 januari 2019. Den regionala fysiska planeringen ska omfatta frågor av betydelse för den fysiska miljön som angår två eller flera kommuner i ett län. Sådan planering ska ske i Stockholms län och i Skåne län. Regional fysisk planering bör, som ett led i att åstadkomma mer enhetlighet i landet, införas i ytterligare län när behov av och förutsättningar för sådan planering finns. Landstinget blir ansvarigt för den regionala fysiska planeringen inom sitt län. Uppgifterna innefattar bl.a. antagandet av en regionplan som ska ange de grunddrag för användningen av mark- och vattenområden och riktlinjer för lokaliseringen av bebyggelse och byggnadsverk som har betydelse för länet. Planen ska ge vägledning för beslut om översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser. Av regionplanen ska det framgå bl.a. hur hänsyn har tagits till och hur planen har samordnats med andra nationella, regionala och kommunala planer och program.

Från och med juni 2018 gäller vissa förtydliganden av kravet på detaljplan i plan- och bygglagen som innebär att det blivit enklare att bedöma när detaljplan krävs och när detaljplan inte krävs.

Ett system med avgiftsreduktion när tidsfrister för beslut i ärenden om lov och förhandsbesked samt startbesked efter anmälan överskrids har införts från den 1 januari 2019. Genom lagändringen tydliggörs när en tidsfrist börjar löpa, när den upphör och vilka förutsättningar som finns för att förlänga fristen. Åtgärden syftar till att skapa incitament för att följa de tidsfrister som gäller för beslut.

Boverket har på uppdrag av regeringen byggt upp en webbplats med information på engelska där särskilt utländska byggherrar och byggföretag lätt kan hitta information om byggregler, information om planprocessen, arbetsmiljoregler, avtalsvillkor med mera på arbetsmarknaden. Webbplatsen lanserades i juni 2018 och ska hjälpa byggherrar, projektutvecklare och byggföretag att orientera sig genom att visualisera stegen från idé till en färdig byggnad. Boverket har kartlagt behovet med hjälp av referensgrupper och aktörer i branschen, i referensgrupperna ingår även utländska aktörer. Informationen kommer att fortsätta utvecklas i dialog med berörda aktörer och målgrupper.

Utredningar och uppdrag

Utredningar

Kommittén för modernare byggregler tillsattes i februari 2017 och utredningen pågår till december 2019. Kommitténs uppdrag är att göra en systematisk och grundlig översyn av byggregelverket i syfte att modernisera regelverket och därmed bidra till stärkt konkurrens och ökat bostadsbyggande. I det ingår att utreda regelverkets ändamålsenlighet, effektivitet och omfattning. Vidare är privatpersoners upplåtelse av den egna bostaden ett viktigt komplement till den ordinarie bostadsmarknaden. Kommittén ska bl.a. undersöka hur byggregelverket kan underlätta en anpassning av bostaden och stimulera till nyproduktion med en uthyrningsdel.

I december 2017 lämnade kommittén sitt första delbetänkande Nystart för byggstandardisering genom stärkt samverkan (SOU 2017:106) och i juni 2018 lämnade kommittén sitt andra delbetänkande Resurseffektiv användning av byggmaterial (SOU 2018:51). Betänkandena har remitterats.

Regeringen tillsatte 2017 en särskild utredare för att underlätta samordningen mellan berörda parter i samhällsbyggnadsprocessen i kommuner med särskilt komplexa planeringsförutsättningar. Syftet med uppdraget är att underlätta planeringsprocesser för att få till stånd ett ökat och hållbart bostadsbyggande. Förutom att på olika sätt stödja kommuner i planeringsarbetet ska utredaren fortsätta ett tidigare påbörjat arbete med att utreda bostadsbyggande på statens fastigheter samt analysera för- och nackdelar med ett införande av kommunala transportplaner. Uppdraget ska slutrapporteras i december 2020.

Betänkandet Ett gemensamt bostadsförsörjningsansvar (SOU 2018:35) innehåller förslag till ett helt nytt arbetssätt för att få staten och kommunerna

att ta ett gemensamt ansvar för bostadsförsörjningen, skapa en samsyn på vad bostadsbristen består i och hur den ska lösas. För att reglera det gemensamma arbetssättet föreslår utredningen en ny bostadsförsörjningslag. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Byggrättsutredningen slutredovisade sitt uppdrag i augusti 2018 med betänkandet Ett snabbare bostadsbyggande (SOU 2018:67). Uppdraget bestod av att kartlägga kommunernas möjligheter att säkerställa att befintliga byggrätter tas i anspråk utan dröjsmål och vid behov förstärka verktygen. Betänkandet har remitterats.

En särskild utredare har haft i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur översiktsplaneringen kan utvecklas för att underlätta efterföljande planering m.m. och hur dialogen mellan staten och kommunen om fysisk planering i större omfattning ska kunna hanteras inom ramen för översiktsplaneringen. Utredaren har föreslagit åtgärder för att effektivisera de processer som vanligtvis föregår bostadsbyggande och stadsutveckling, bl.a. när det gäller att tydliggöra översiktsplanens funktion och innehåll i syfte att underlätta efterföljande planering. Utredningen föreslår också att kommunen i början av varje mandatperiod ska anta en planeringsstrategi. Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Översiktsplaneutredningen slutredovisades den 31 januari 2019. Slutredovisningen (SOU 2018:86) innehåller överväganden om behovet av att införa en privat initiativrätt till detaljplaneläggning. Betänkandet remissbehandlas under våren 2019.

I betänkandet Lån och garantier för fler bostäder (SOU 2017:108) föreslås ett antal åtgärder som syftar till att skapa förbättrade finansieringsförutsättningar för ny- och ombyggnad av bostäder. Bland annat föreslås att de nuvarande statliga kreditgarantierna för lån till bostadsbyggande vässas och breddas och att statliga marknadskompletterande topplån införs. Betänkandet har remitterats.

Uppdrag

Konkurrensverket har haft i uppdrag av regeringen att redovisa vilka områden som det bedöms vara angeläget att belysa bättre än i dag inom bygg- och byggmaterialindustrin med avseende på konkurrensen inom bostadsbyggandet. Uppdraget redovisades i september 2018.

Konkurrensverket identifierade tre områden som borde prioriteras att utreda vidare för att skapa en bättre konkurrens i det svenska bostadsbyggandet. Det handlar om offentlig upphandling av bostadsbyggande, kommunala särkrav i bostadsbyggandet och konkurrensen inom byggmaterialindustrin.

Boverket har haft i uppdrag att beskriva konkurrenssituationen inom bygg- och byggmaterialindustrierna i andra länder, särskilt inom EU, när det gäller konkurrens och kostnadsutveckling inom bygg- och byggmaterialindustrierna, i synnerhet med avseende på bostadsbyggandet. Uppdraget redovisades i november 2018. Rapporten visar att flera av de utmaningar olika länder ställs inför inom bostadsproduktionen är gemensamma. I en internationell makrojämförelse stöds dock inte hypotesen att bristerna på svensk bostadsbyggnadsmarknad är större än i andra länder. Tvärtom pekar resultaten på att bostadsbyggande och bostadsinvesteringar i Sverige reagerar snabbare på ändrade efterfrågeförhållanden än i andra länder.

Boverket har fått i uppdrag av regeringen att genomföra kompetensinsatser för att främja en mer enhetlig och effektiv tillämpning av plan- och bygglagen (PBL). Arbetet har fått namnet PBL kompetens. Kompetensinsatserna ska pågå 2017–2020 och är en förlängning samt utvidgning av det arbete som har bedrivits med anledning av ett regeringsuppdrag om kompetensinsatser kring PBL för perioden 2014–2016. Uppdraget består av följande delar: PBL-utbildning för anställda i kommuner och på länsstyrelser samt övriga berörda aktörer, vidareutveckling av nätverk av PBL-expertter samt utveckling av ytterligare vägledningar om hur PBL-systemet bör tillämpas. Till och med 2020 beräknar regeringen avsätta 15 miljoner årligen för Boverkets genomförande av uppdraget.

Boverket har haft i uppdrag att utarbeta förslag på statliga åtgärder som underlättar finansieringen av bostadsbyggande på landsbygden. Uppdraget slutredovisades den 29 mars 2019 i rapporten Finansiering av ny- och ombyggnad av bostäder på landsbygden (Rapport 2019:11). Rapporten innehåller ett förslag till statligt toplån med delvis kommunalt förlustansvar för uppförande och ombyggnad av egnahem.

Särskilt om digitalisering

Arbetet med att ta fram grundkartor, detaljplaner och planbestämmelser har blivit alltmer digitaliserat. Samtidigt saknas enhetliga standarder för detta arbete, vilket bl.a. leder till att möjligheterna att hantera informationsflöden mellan myndigheter och att göra sammanställningar av gällande detaljplaner är bristfälliga. Det är därför angeläget att sådana standarder tas fram. För att

skapa förutsättningar för det har en ändring i plan- och bygglagen genomförts som innebär att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, ska få meddela föreskrifter om standarder för utformning av grundkartor, detaljplaner och planbeskrivningar. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2018.

Regeringen har också gett Boverket i uppdrag att verka för en effektiv och enhetlig tillämpning av plan- och bygglagen i digital miljö. Det innefattar främjandet av digital planerings- och bygginformation, standarder, gränssnitt och informationsflöde mellan samhällsbyggandets aktörer. Boverket ska vid behov lämna författningsförslag som innebär krav på digital planerings- och bygginformation, standarder, gränssnitt och informationsflöde mellan samhällsbyggandets aktörer. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2020.

Regeringen har gett Lantmäteriet i uppdrag att under tre år med start 2018 driva en kompetenssatsning om digitaliseringens möjligheter i plan- och byggprocessen. Målsättningen med uppdraget är att bidra till en effektivare och mer enhetlig digitaliserad plan- och byggprocess, vilket är en del i det övergripande målet att få till stånd fler bostäder. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2020.

Regeringen har gett Bolagsverket, Lantmäteriet och Skatteverket i uppdrag att tillsammans lämna förslag som syftar till att skapa en säker och effektiv tillgång till grunddata, genom att bl.a. tydliggöra ansvaret för och öka standardiseringen av sådan data.

3.3 Investeringar

I landsrapporten för Sverige 2019 identifierar kommissionen ett antal områden där Sverige bedöms ha investeringsbehov. Kommissionen menar att ökade investeringar i nya bostäder, utbildning och kompetens är viktigt för att förbättra Sveriges långsiktiga tillväxtpotential. Vidare anser kommissionen att det finns ett behov av att bibehålla investeringarna i transportinfrastruktur och forskning och utveckling på höga nivåer för att stödja den långsiktiga produktivitetstillväxten och näringslivets konkurrenskraft.

Kommissionen anser att det råder ett strukturellt underskott på bostadsmarknaden, trots en betydande ökning av nybyggandet under de senaste fem åren. I utbildningssystemet kommer den demografiska utvecklingen att leda till ett ökat antal elever samtidigt som Sverige redan

idag har läraryrket. Kommissionen bedömer att investeringar i utbildning och kompetens kommer att vara avgörande för att stimulera produktivitetstillväxten och avhjälpa kompetensglappet på vissa delar av arbetsmarknaden.

Regeringen delar kommissionens bedömning att detta är viktiga områden med fortsatta investeringsbehov.

Insatser och åtgärder

Regeringen har arbetat med olika typer av åtgärder för att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt, bl.a. genom regeringens 22-punktsprogram för att öka bostadsbyggandet och genom investeringsstöd riktat mot hyresbostäder och bostäder för studerande. En detaljerad redogörelse för genomförda insatser för att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt finns i avsnitt 3.2.

I maj 2018 beslutade regeringen om en nationell plan för transportinfrastrukturen för 2018–2029. Anslag motsvarande 622,5 miljarder kronor fördelas i planen. Utöver det tillkommer 90 miljarder kronor från trängsel-skatt, banavgifter och medfinansieringar. Planen omfattar stora satsningar på såväl nybyggnation som upprustning och modernisering av befintlig järnvägsinfrastruktur. Beslutet rymmer också betydande satsningar på sjöfart och väg. Anslagsramen på 622,5 miljarder kronor innebär en ökning med drygt 100 miljarder kronor jämfört med föregående planperiod 2014–2025.

För att möta efterfrågan på utbildad arbetskraft har regeringen under flera år genomfört ett betydande kunskapslyft för livslångt lärande och högre sysselsättning, bl.a. genom en utbyggnad av antalet platser inom yrkes-högskolan, regional yrkesinriktad vuxenutbildning (regionalt yrkesvux), folkhögskolan och universitet och högskolor. I enlighet med bedömningar i den forskningspolitiska propositionen från 2016¹⁰ utökades resurserna till forskning och utbildning på forskarnivå, samtidigt som satsningar gjordes på bl.a. samverkan med det omgivande samhället och strategiska innovationsprogram för att möta stora samhällsutmaningar. En mer detaljerad genomgång av genomförda insatser kopplade till Sveriges utbildningsmål och forsknings- och utvecklingsmål finns i avsnitt 4.2 och 4.4.

Den demografiska utvecklingen innebär ett ökat antal barn i skolåldern samtidigt som det råder brist på behöriga lärare. För att öka lärarkyrkans attraktivitet har regeringen bl.a. fortsatt att arbeta med riktade lönesatsningar

¹⁰ Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50)

och satsningar på bättre karriärmöjligheter. Regeringen har kontinuerligt tillfört resurser till kommunerna och även infört ett riktat statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling i förskoleklassen och grundskolan. Nivån på statsbidraget bestäms utifrån ett socioekonomiskt index så att elever med sämre förutsättningar får mest stöd.

4. Framsteg mot målen i Europa 2020-strategin

Medlemsstaterna har fastställt nationella mål inom samma områden som de övergripande Europa 2020-målen med hänsyn till deras relativa utgångslägen och nationella förutsättningar och i enlighet med nationella beslutsprocesser.

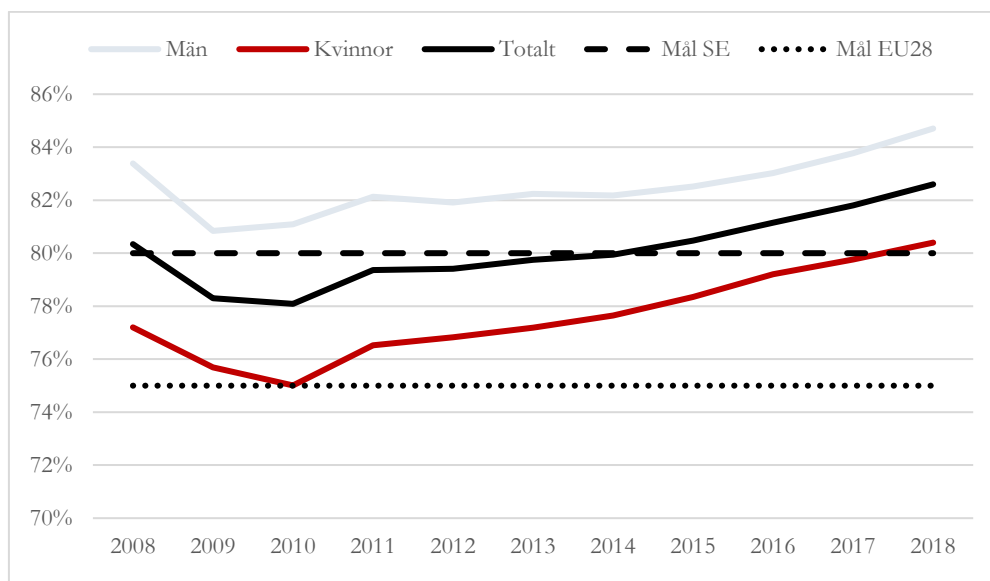
4.1 Sysselsättningsmålet

Sveriges nationella mål

Att eftersträva en höjning av sysselsättningsgraden till väl över 80 procent för kvinnor och män i åldrarna 20–64 till år 2020.

Höjningen ska främst ske i grupper med en svag förankring på arbetsmarknaden, såsom unga och utrikes födda, och genom att motverka långa perioder utan arbete. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män ska minska genom en ökning av kvinnors sysselsättningsgrad.

Diagram 1. Utvecklingen av sysselsättningsgraden för kvinnor och män 20–64 år i Sverige 2007–2018 jämfört med Europa 2020 målet för Sverige (väl över 80 %) samt för hela EU (75 %)

Källa: Statistiska centralbyrån, AKU.

Lägesbeskrivning

Sysselsättningsgraden för personer i åldersgruppen 20–64 år uppgick 2018 till 82,6 procent (80,4 procent för kvinnor och 84,7 procent för män). Sedan 2008 har sysselsättningsgraden ökat med 2,3 procentenheter (3,2 procentenheter för kvinnor och 1,3 procentenheter för män). Sverige har

med undantag för 2009 haft högst sysselsättningsgrad i EU under hela den senaste tioårsperioden. Enligt Eurostat var sysselsättningsgraden i Sverige 9,6 procentenheter högre än genomsnittet i EU28 för 2017. Bland kvinnor och män var sysselsättningsgraden 13,3 procentenheter respektive 5,8 procentenheter högre i Sverige än genomsnittet i EU28.

Utvecklingen i Sverige har under den senaste tioårsperioden varit särskilt stark bland äldre (55–64 år) där sysselsättningsgraden har stigit med 7,7 procentenheter till 78,0 procent 2018. Bland äldre kvinnor ökade sysselsättningsgraden med 9,0 procentenheter till 75,9 procent och bland äldre män med 6,6 procentenheter till 80,2 procent.

Ungdomar (15–24 år) och utrikes födda påverkades särskilt negativt av finanskrisen men sedan dess har sysselsättningsutvecklingen varit positiv i dessa grupper. Totalt sett har sysselsättningsgraden ökat med 3,1 procentenheter under den senaste tioårsperioden till 44,9 procent bland unga. Bland unga kvinnor ökade sysselsättningsgraden med 4,8 procentenheter till 46,7 procent och bland unga män med 1,6 procentenheter till 43,3 procent. Under samma period ökade sysselsättningsgraden bland utrikes födda (20–64 år) med 3,0 procentenheter till 70,1 procent 2018. Bland utrikes födda kvinnor ökade sysselsättningsgraden med 4,5 procentenheter till 65,8 procent och bland utrikes födda män med 0,9 procentenheter till 74,5 procent.

Insatser och åtgärder

Fler ska komma i arbete

I januariavtalet omfattar flera punkter arbetsmarknadspolitiken, bl.a. ska Arbetsförmedlingen reformeras och ett integrationsår samt utvecklingstid ska införas. Även arbetslöshetsförsäkringen ska reformeras. Regeringen avser också att i enlighet med januariavtalet ta bort kravet på att andra anställningsförmåner än lön ska följa av, eller vara likvärdiga med, kollektivavtal vid nystartsjobb.

Regeringen, tillsammans med arbetsmarknadens parter, fortsätter att arbeta med att ta fram en konstruktion för de s.k. etableringsjobben baserat på den avsiktsförklaring som gemensamt togs fram våren 2018. Satsningen ska fungera som en väg in på arbetsmarknaden för nyanlända och långtidsarbetslösa, som genom ett etableringsjobb ska kunna skaffa sig kunskaper och erfarenheter som efterfrågas på arbetsmarknaden.

För att möta arbetsgivarnas behov av utbildad arbetskraft tillförs medel på Vårändringsbudgeten 2019 för att stärka möjligheterna till att rusta arbetsökande och särskilt möjliggöra insatser inom lokala jobbspår som Arbetsförmedlingen, kommuner och arbetsgivare samverkar kring. Utrikes födda kvinnor ska prioriteras. Lokala jobbspår innebär att arbetsökande praktiserar hos en arbetsgivare samtidigt som individen rustas med den utbildning som krävs för ett framtida jobb. Vidare tillförs medel för att stärka det pågående arbetet med att främja utrikes födda kvinnors företagande.

I juli 2018 sänkte regeringen antalet karensdagar i arbetslöshetsförsäkringen från sju till sex. Förändringen bedöms medföra en förbättring av enskildas ekonomiska trygghet, utan att incitamenten för omställning till nytt arbete försvagas. Regeringen införde den 1 september 2018 en möjlighet till lån genom Centrala studiestödsnämnden (CSN), för utbildning för B-körkort. Målgruppen är vissa arbetslösa i åldern 18–47 år.

Goda arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet för både kvinnor och män

Regeringen har genomfört flera åtgärder för att stärka arbetet på arbetsmiljöområdet och förebygga utslagning från arbetslivet. Under 2018 genomfördes en halvtidsavstämning av arbetsmiljöstrategin. Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap fick flera uppdrag som fokuserade på friskfaktorer för ett hållbart arbetsliv och tillsyn inriktat mot nya sätt att organisera arbete.

Myndigheten för arbetsmiljökunskap började sin verksamhet 1 juni 2018. Den har för närvarande 16 anställda och fortsätter att rekrytera. Myndigheten ska samla och sprida kunskap baserad på forskning om arbetsmiljö och utvärdera arbetsmiljöpolitiken. Under 2019 är fokus på uppdrag om framtidens arbetsliv, vad som skapar friska arbetsplatser och riktlinjer för evidensbaserad företagshälsovård.

Åtta myndigheter genomför en treårig satsning på myndighetsgemensam kontroll för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. Arbetsmarknadens parter, som har kunskap och erfarenheter som bör tas tillvara i arbetet, har möjlighet att ansöka om medel för projekt som kan bidra.

Arbetsmiljöverket och Diskrimineringsombudsmannen har fått uppdrag och medel att ta fram digital information om myndigheternas regelverk för att förebygga sexuella trakasserier i arbetslivet.

4.2 Utbildningsmålet

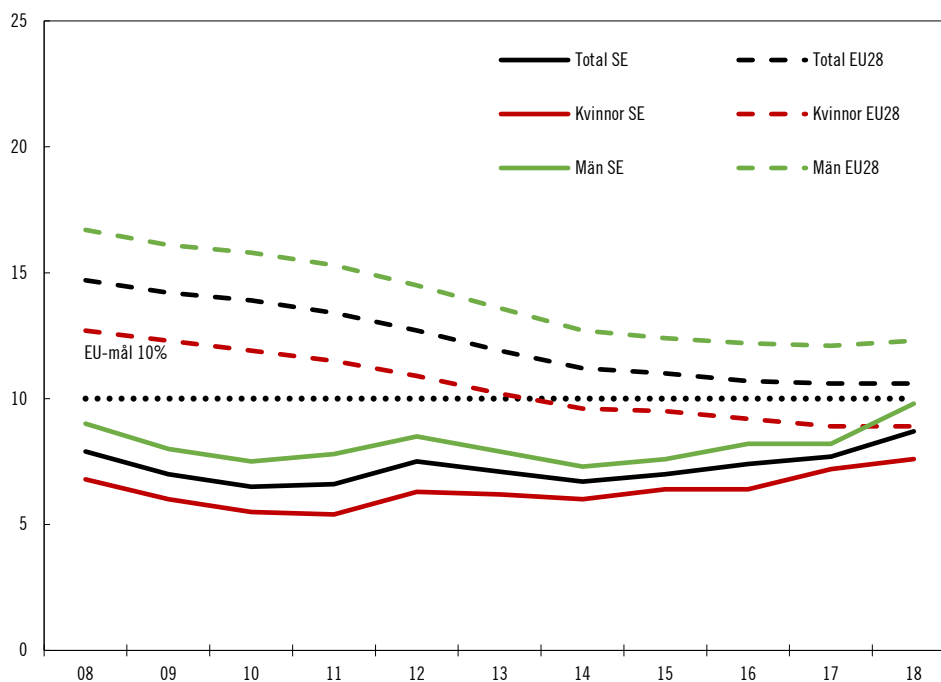
Sveriges nationella mål

Att andelen 18–24-åringar som har mindre än två års utbildning på gymnasial nivå och som inte heller deltar i någon form av studier ska vara mindre än 7 procent 2020. Att andelen 30–34-åringar med minst två års eftergymnasial utbildning ska uppgå till 45–50 procent 2020.

Lägesbeskrivning

Andelen 18–24-åringar i Sverige utan minst tvåårig utbildning på gymnasial nivå och som inte befinner sig i utbildning har ökat kontinuerligt sedan 2014 och uppgick 2018 till 8,7 procent¹¹ (7,6 procent bland kvinnor och 9,8 procent bland män), vilket är bättre än EU:s riktmärke på 10 procent. Ökningen jämfört med 2014 uppgår till nästan 2 procentenheter och Sverige uppnår ännu inte det nationella målet på 7 procent. En förklaring till ökningen sedan 2014 är sammansättningsförändringar i elevpopulationen med en ökad andel nyanlända elever.

Diagram 2. Andel svenska 18–24-åringar utan minst tvåårig utbildning på gymnasial nivå och som inte befinner sig i utbildning (2018)

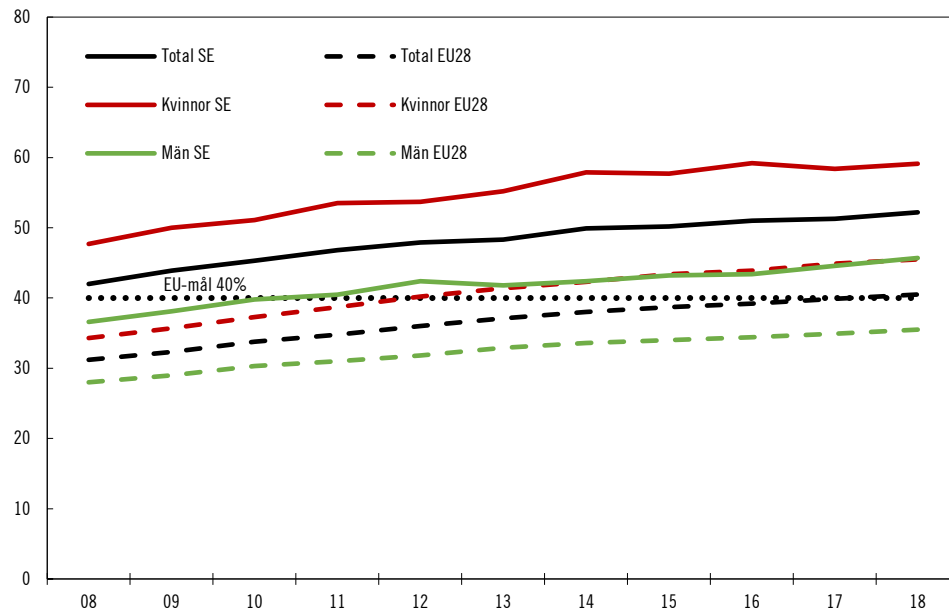

Källa: Eurostat.

¹¹ Källa: Eurostat preliminära siffror för 2018.

Andelen 30–34-åringar som har minst två års eftergymnasial utbildning uppgick 2018 till 52,2 procent¹² (59,1 procent bland kvinnor och 45,7 procent bland män), vilket ligger över både EU:s riktmärke på 40 procent och Sveriges nationella mål på 45–50 procent.

Diagram 3. Andel kvinnor och män 30–34 år med minst två års eftergymnasial utbildning (2018)

Källa: Eurostat.

Insatser och åtgärder

Insatser för att fler ungdomar ska fullfölja en utbildning på gymnasial nivå

Regeringen har ett fortsatt fokus på att höja kunskapsnivån, förbättra kvaliteten i undervisningen och öka jämlikheten i den svenska skolan. Skillnader i resultat mellan skolor har dock ökat över tid. De sociala faktorerna har betydelse för resultaten och riksdagen har därför efter förslag från regeringen beslutat om en kraftig förstärkning av den statliga finansieringen av förskoleklassen och grundskolan. Det statliga stödet, som uppgår till 3,5 miljarder kronor per år, fördelas till huvudmännen utifrån elevernas socioekonomiska bakgrund.

Regeringen föreslår även att 475 miljoner kronor avsätts för att anställa fler lärarassistenter som kan avlasta lärare. Regeringen har tillsatt en utredning som ska analysera och föreslå åtgärder för att minska skolsegregationen och

¹² Källa: Eurostat preliminära siffror för 2018.

förbättra resurstilldelningen till förskoleklass och grundskola med syftet att öka likvärdigheten inom berörda skolformer.

Regeringen har även tillsatt en utredning om planering och dimensionering av gymnasial utbildning. Syftet är bl.a. att ta fram förslag som kan förbättra tillgången till ett allsidigt och brett utbud av utbildningar av hög kvalitet, främja en likvärdig utbildning och minska segregationen i gymnasieskolan.

Regeringen fortsätter att genomföra insatser för att förbättra undervisningen och studieresultaten för nyanlända elever. Statens skolverk har ett omfattande uppdrag att genomföra systematiska insatser i syfte att stärka huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Nyanlända elever som tas emot inom skolväsendet i högstadiet är en särskilt utsatt grupp. Efter förslag från regeringen har riksdagen därför stärkt rätten till studiehandledning på modersmål för dessa elever. De ska även få en individuell studieplan och kan ges undervisning enligt en anpassad timplan. Vidare har regeringen tillsatt en utredning som ska utreda hur kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) behöver förändras för att förbättra genomströmningen inom sfi och underlätta övergången till och kombinationer med andra vuxenutbildningar.

En rad ändringar i skollagen (2010:800) och gymnasieförordningen (2010:2039) har beslutats av riksdagen respektive regeringen i syfte att fler ungdomar ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Ändringarna handlar till stor del om ett ökat fokus på helheten i elevens utbildning och tydligare krav på introduktionsprogram. Skolverket har haft i uppdrag att genomföra verksamhetsnära insatser riktade till huvudmän och gymnasieskolor för att förebygga avhopp från gymnasieskolan, i enlighet med regeringens strategi för unga som varken arbetar eller studerar. Uppdraget slutredovisades den 1 mars 2019. Regeringen har även tillsatt en utredning som ska föreslå hur ämnesbetyg kan införas i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, i syfte att bl.a. motverka fragmentisering och främja elevers kunskapsutveckling.

Den strategi som regeringen beslutade 2015 om unga som varken arbetar eller studerar utvärderas av Statskontoret och en slutrapport ska lämnas i juni 2019. Slutbetänkandet från Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar remitterades under 2018 och bereds vidare i Regeringskansliet. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor ska i april 2019 delredovisa sitt uppdrag att stödja aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar.

Insatser för att öka andelen med eftergymnasial utbildning

Regeringen genomför en satsning på ett kunskapslyft för att ge människor ökad chans att utbilda sig och få ett jobb. Sammanlagt beräknas kunskapslyftet 2021 motsvara cirka 100 000 platser inom yrkeshögskolan, regional yrkesinriktad vuxenutbildning (regionalt yrkesvux), folkhögskolan och universitet och högskolor. I satsningen ingår samhällsviktiga högskoleutbildningar, bl.a. ingenjörsutbildningarna och läkarutbildningen.

4.3 Målet för ökad social delaktighet

Sveriges nationella mål

Att öka den sociala delaktigheten genom att minska andelen kvinnor och män 20–64 år som är utanför arbetskraften (utom heltidsstuderande), långtidsarbetslösa eller långtidsjukskrivna till väl under 14 procent 2020.

Lägesbeskrivning

Andelen kvinnor och män 20–64 år som är utanför arbetskraften enligt Sveriges nationella mål fortsätter att minska och uppgick 2018 till 10,8 procent. Detta är en minskning med 162 000 personer sedan 2010. Andelen kvinnor uppgick 2018 till 12,3 procent och andelen män till 9,3 procent.

Tabell 2. Andel kvinnor och män 20–64 år i procent som är utanför arbetskraften (utom heltidsstuderande), långtidsarbetslösa eller långtidsjukskrivna.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totalt	14,4	13,4	13,1	12,7	12,6	12,4	12,0	11,4	10,8
Kvinnor	17,3	15,9	15,5	15,0	14,8	14,5	14,7	13,4	12,3
Män	11,6	10,9	10,7	10,5	10,4	10,3	9,4	9,4	9,3

Källa: Statistiska centralbyrån, AKU och egna beräkningar.

Insatser och åtgärder

Utöver nedan bedöms ett flertal reformer som tas upp under kapitel 4.1 och 4.2 ha stor bäring på det nationella målet för ökad social delaktighet. Nedan

redovisas även insatser som bedöms bidra till Europa 2020-strategins mål för social delaktighet.¹³

Förbättringar för minskad sjukfrånvaro

Regeringen har sedan 2015 arbetat med att genomföra åtgärdsprogram för ökad hälsa och minskad sjukfrånvaro, vilket har lett till en ökad medvetenhet och mobilisering bland olika aktörer. Det kan konstateras att uppgången av sjukfrånvaron har brutits.

För att uppnå en långsiktigt stabil och låg sjukfrånvaro har regeringen gett Försäkringskassan i uppdrag att förstärka arbetet med att ge stöd till den enskilde individen i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen. Vidare har regeringen gett uppdrag om att förbättra samarbetet och dialogen mellan Försäkringskassan och hälso- och sjukvården. Regeringen har även tidigare uppdragit åt Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen att i samverkan vidta förstärkta insatser för att underlätta sjukskrivnas återgång i arbete. Från och med juli 2018 har arbetsgivare en lagstadgad skyldighet att inom 30 dagar ta fram en plan för återgång i arbete för en anställd som sjukskrivs från sitt arbete.

Förbättringar för pensionärer och höjd lägstaålder för uttag av allmän pension

En handlingsplan har tagits fram i syfte att åstadkomma mer jämställda pensioner. I december 2017 slöts en bred politisk överenskommelse om långsiktigt höjda och trygga pensioner med flera centrala förändringar. Grundskyddet för ålderspensionärer ska enligt överenskommelsen förbättras från den 1 januari 2020 genom att garantipensionen höjs och bostadstillägget förbättras. Överenskommelsen innebär också att pensionsrelaterade åldersgränser inom de närmaste 7 åren ska höjas med 2-3 år och därefter kopplas till förändringen av medellivslängden.

Reformer riktade mot hushåll med låg ekonomisk standard

Den 1 mars 2018 höjdes barnbidraget och det förlängda barnbidraget. Höjningen bidrar till att förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation.

Underhållsstödet har åldersdifferentierats och höjts för äldre barn. Höjningarna för barn som har fyllt 15 år trädde i kraft den 1 januari respektive den 1 augusti 2018. Höjningen för barn som är 11–14 år trädde i

¹³ Europa 2020-strategins mål om social delaktighet är: Att främja social delaktighet, framför allt genom fattigdomsminskning, genom att sträva efter att åtminstone 20 miljoner människor ska komma ur en situation där de riskerar att drabbas av fattigdom och social utestängning.

kraft den 1 januari 2019. Åldersdifferentieringen innebär att underhållsstödet bättre motsvarar de faktiska kostnaderna för barn i olika åldrar.

Den 1 mars 2018 infördes, inom ramen för bostadsbidraget, ett nytt särskilt bidrag för barn som bor växelvis. Det nya särskilda bidraget har ersatt underhållsstödet vid växelvist boende. Vid samma tidpunkt höjdes inkomstgränserna för barnfamiljer och umgängesbidraget inom bostadsbidraget. Syftet med reformen är bl.a. att förbättra situationen för hushåll med låg ekonomisk standard.

Regeringen tillsatte i augusti 2018 en utredning som ska göra en översyn av reglerna för bostadsbidrag och underhållsstöd. Syftet med översynen är att öka den fördelningsmässiga träffsäkerheten och minska skuldsättningen inom bostadsbidrag och underhållsstöd. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2020 (dir. 2018:97).

Statsbidrag till avgiftsfria sommarlovsaktiviteter

Regeringen satsar 200 miljoner kronor årligen under 2016–2019 på sommarlovsaktiviteter som är avgiftsfria för barn i åldern 6–15 år. Under 2018 har i det närmaste samtliga kommuner rekvirerat medel (98 procent). Den samlade bedömningen är att medlen fram till och med 2017 bidragit till att uppnå syftet med bidraget vilket är att ge stimulans och personlig utveckling, likabehandling, deltagande för olika kön, integrationsfrämjande och skapande av nya kontaktytor.

Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken

I december 2017 tillsattes en styrtredning för funktionshinderspolitiken. Utredningen fick i uppdrag att se över styrningen inom funktionshinderspolitiken med det nya nationella målet som utgångspunkt. Översynen ska resultera i konkreta förslag till utformningen av ett stabilt och långsiktigt styr- och uppföljningssystem som är väl förankrat hos berörda myndigheter och organisationer och som innebär att funktionshinder-perspektivet bättre kan integreras i verksamheter inom olika samhällsområden. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2019.

Arbete mot hemlöshet

Under 2019 satsas 120 miljoner kronor för att stötta ideella organisationer i deras arbete mot hemlöshet bland unga vuxna där psykisk ohälsa kan vara en bidragande orsak till hemlösheten. Socialstyrelsen har också fått regeringens uppdrag att fördela 25 miljoner kronor till de kommuner som har högst antal

personer i akut hemlöshet i landet 2018. Medlen ska förstärka kommunernas arbete med att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden med fokus på att förbättra situationen för akut hemlösa kvinnor och män.

Ökad jämlikhet och jämställdhet i hälsa samt tillgång till hälso- och sjukvård av hög kvalitet

Regeringen fortsatte under 2018 arbetet med en omfattande strukturreform av hälso- och sjukvården som bl.a. syftar till att möjliggöra ett effektivare resursutnyttjande, ökad kvalitet och bättre tillgänglighet. Vårdens viktigaste resurs är dess medarbetare, och regeringen har därför under 2018 fortsatt att göra stora satsningar på att stärka kompetensförsörjningen inom vården. Tre miljarder kronor har betalats ut under 2018 till landstingen för att stimulera goda förutsättningar för sjukvårdens medarbetare och utveckla vårdens verksamheter.

4.4 Forsknings- och utvecklingsmål

Sveriges nationella mål

Att offentliga och privata investeringar i forskning och utveckling (FoU) ska uppgå till ungefär 4 procent av BNP 2020.

Lägesbeskrivning

Sammantaget uppskattas statens investeringar och övriga offentliga investeringar i FoU uppgå till 44,4 miljarder kronor 2017. Det motsvarar en andel av BNP på cirka 0,97 procent vilket kan jämföras med 2015 och 2016 då andelen uppgick till 0,94 procent respektive 0,95 procent. Företagens investeringar i FoU uppgick till 110,93 miljarder kronor 2017, vilket motsvarar 2,35 procent av BNP. Det är en ökning med 15,3 miljarder kronor sedan 2015. Tillsammans med offentliga avsättningar på 0,97 procent 2017 avsattes cirka 3,32 procent av BNP för FoU 2017.

Insatser och åtgärder

År 2017 fördelades en tredjedel av de statliga medlen för forskning och utveckling genom utlysningar via de forskningsfinansierande myndigheterna Vetenskapsrådet, Verket för innovationssystem, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Rymdstyrelsen och Statens energimyndighet. Fördelning genom utlysningar leder till konkurrens och höjer kvaliteten inom svensk forskning.

De direkta medlen till universitet och högskolor utgjorde 62 procent av den totala statliga finansieringen av FoU 2017.

EU-SAM, ett samordningssekretariat på Verket för innovationssystem, har uppdraget att samordna de statliga forskningsfinansiärerna när det gäller finansiering av europeiska partnerskapsprogram för forskning och innovation. Den statliga svenska finansieringen av partnerskapsprogrammen uppskattas ha uppgått till 162 miljoner kronor under 2018. Samordningssekretariatet har även ett ansvar när det gäller samordning och finansiering av internationellt forsknings-samarbete utanför EU. Totalt 65 miljoner kronor planeras tillföras för sådant samarbete via sekretariatet fram till 2020.

Sverige fortsätter att avsätta stora resurser för konstruktion av forskningsinfrastruktur. Den europeiska spallationskällan (ESS) är sedan 2015 en så kallad ERIC (European Research Infrastructure Consortium). En nationell strategi för ESS presenterades under 2018.

I den forskningspolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft¹⁴, sattes målbilden att forskningsresultat som tas fram med offentliga medel ska bli omedelbart tillgängliga när de publiceras, inom ramen för principen att forskare fritt får välja hur deras forskningsresultat ska publiceras. Detta ska gälla både publikationer och forskningsdata senast 2026. För forskare ska karriärvägarna göras tryggare och mer attraktiva. För att få en jämnare könsfördelning bland professorer har ett nationellt mål formulerats; att 50 procent av de nyrekryterade professorerna 2030 ska vara kvinnor.

¹⁴ Prop 2016/17:50

4.5 Klimat- och energimål

Sveriges nationella mål

Riksdagen har antagit klimat- och energipolitiska mål för år 2020, varav tre också utgör Sveriges nationella mål inom Europa 2020-strategin:

– 40 procents minskning av utsläppen av växthusgaser jämfört med 1990. Målet gäller för de verksamheter som inte omfattas av systemet för handel med utsläppsrätter inom EU (EU-ETS). Minskningen sker genom utsläppsreduktioner i Sverige och i form av investeringar i andra EU-länder eller internationella krediter. Regeringens ambition är att så långt som möjligt nå målen genom nationella insatser.

– Andelen förnybar energi ska 2020 utgöra minst 50 procent av den totala energianvändningen.

– 20 procent effektivare energianvändning till 2020. Målet uttrycks som ett sektorsövergripande mål om minskad energintensitet med 20 procent mellan 2008 och 2020.

Sverige ska enligt EU:s ansvarsfördelning minska utsläppen av växthusgaser med 17 procent till 2020 jämfört med 2005 och öka andelen förnybar energi till 49 procent 2020.

Lägesbeskrivning

Målen för utsläppsminskningar och energieffektivisering bedöms som nåbara med befintliga styrmedel. Målet om förnybart uppnåddes redan 2012.

År 2020 är det nationella klimatmålet att utsläppen i Sverige bör vara 40 procent lägre än år 1990. Målet bedöms kunna nås inom uppsatt tid, under förutsättning att utsläppsreduktioner genom investeringar i andra EU-länder eller flexibla mekanismer genomförs i tillräcklig omfattning, alternativt att ytterligare åtgärder genomförs för att åstadkomma inhemska utsläppsminskningar. Utsläppsgapet 2020 för att nå målet med enbart inhemska åtgärder bedöms till cirka 0,9 miljoner ton.¹⁵

Sveriges beting för de övergripande 2020-klimatmålen är utsläpp på maximalt 36,1 miljoner ton. Utsläppen från den icke-handlande sektorn var 32,5 miljoner ton år 2017. Utsläppen var således mindre än målet för 2020. Energi- och koldioxidskatterna samt nedsättning och undantag av skatt för

¹⁵ På grund av att den handlande sektorns omfattning har ändrats sedan målet definierades refereras till utsläppsgapet i ton mellan målnivån och referensscenariot istället för hur många procent minskning som har uppnåtts.

biobränslen har haft avgörande effekt på att minska utsläppen från bl.a. transportsektorn, fjärrvärme och industrin i den icke-handlande sektorn.

Andelen förnybar energi i Sverige i förhållande till den slutliga energi-användningen har ökat stadigt sedan början av 1970-talet och uppgick 2016 till 54 procent. Andelen förnybar energi ligger således över både Sveriges åtagande till 2020 enligt direktivet om 49 procent, och över det nationella målet om minst 50 procent andel förnybar energi till 2020. Bioenergi och vattenkraft står för den största delen, men även värmepumpar och vindkraft gav ett betydande bidrag.

När det gäller en effektivare energianvändning så har energiintensiteten (räknad som kvoten mellan tillförd energi och BNP i fasta priser) minskat med drygt 15 procent till och med 2016 jämfört med basåret 2008.

Insatser och åtgärder

Sverige har infört flertalet styrmedel som syftar till att direkt eller indirekt påverka utsläppen av växthusgaser. Grundbulten i Sveriges klimatstrategi är generella ekonomiska styrmedel, främst energibeskattnings. Den svenska energibeskattnings utgörs av en kombination av koldioxidskatt, energiskatt på bränslen och energiskatt på el. Energiskatten på bränslen och el är utformad på grundval av såväl energi- och miljöpolitiska som statsfinansiella skäl, medan koldioxidskatten på bränslen är en miljörelaterad skatt, införd med syfte att minska koldioxidutsläppen.

Åtgärder för minskade växthusgasutsläpp

I enlighet med den nationella klimatlagen kommer regeringen under 2019 att presentera en klimatpolitisk handlingsplan. Förutom en kartläggning över Sveriges åtaganden inom EU och internationellt och hur vidtagna åtgärder bidrar till att uppnå dessa kommer handlingsplanen bl.a. att innehålla beskrivningar av ytterligare åtgärder eller beslut som kan behövas för att nå klimatmålen.

Regeringen presenterar i vårändringsbudgeten ytterligare klimatsatsningar: en utökning av Klimatklivet som är ett investeringsprogram för konkreta klimatsatser, en utökning av Industriklivet som stöder utvecklingen av klimatsmarta lösningar för att minska industrins processrelaterade utsläpp samt en ny satsning på minusutsläpp. Dessa insatser beräknas främst att påverka utsläppsutvecklingen efter 2020 och möjligheten att nå målet om att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp.

Åtgärder för förnybar energi

Riksdagen godkände under 2017 ett nytt mål för elcertifikatsystemet om ytterligare 18 TWh förnybar elproduktion till 2030. Detta genom en linjär upptrappning från år 2022 med 2 TWh per år fram till och med 2030.

Regeringen införde 2009 ett investeringsstöd till den som investerar i solceller. Under 2017 beviljades totalt omkring 391 miljoner kronor i stöd och 236 miljoner kronor betalades ut. Detta är de högsta årliga siffrorna sedan stödet infördes och beror på den kraftiga ökningen av stödet. Stödandelen för investeringsstödet för solceller har höjts till 30 procent för alla kategorier av sökande fr.o.m. den 1 januari 2018 genom ändring av förordningen (2009:689) om statligt stöd till solceller.

Regeringen har inrättat ett forum för smarta elnät, som har till uppgift att främja utvecklingen för smarta elnät med verktyg som kan skapa en effektiv elmarknad med aktiva kunder och som kan underlätta omställningen till ett förnybart energisystem. För att underlätta anslutning av förnybar elproduktion till elnätet och göra det möjligt att undanröja de problem med tröskeffekter som försvårar anslutningar infördes 2015 en ordning med förtida delning av nätförstärkningskostnader.

Åtgärder för energieffektivisering

Regeringen genomför ett flertal insatser för att driva på en effektiv användning av energi. Energimyndigheten fick i augusti 2017 i uppdrag att ta fram sektorsstrategier för energieffektivisering och kommer ta fram strategier för Fossilfria transporter, Produktion i världsklass, Framtidens handel och konsumtion, Resurseffektiv bebyggelse samt Flexibelt och robust energisystem.

Regeringen har också infört ett nytt program för energieffektivisering i industrin, Energisteget. Energisteget innebär att stora företag som genomfört en energikartläggning kan ansöka om bidrag för en fördjupad studie av energieffektiva åtgärder eller investeringsstöd för merkostnaden för investering i en energieffektiv åtgärd.

5. Europeiska struktur- och investeringsfonderna 2014–2020

Partnerskapsöverenskommelsen

Sverige har ingått en partnerskapsöverenskommelse som ska fungera som en övergripande strategi och förbättra samordningen mellan de fyra europeiska struktur- och investeringsfonderna Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden. Partnerskapsöverenskommelsen har som främsta syfte att bidra till att uppnå Europa 2020-målen och stärka EU:s och Sveriges konkurrenskraft. Överenskommelsen syftar även till att främja synergier och undvika överlappning mellan fonderna samt öka förutsättningarna för samordning med instrument på EU-nivå och nationell nivå.

Partnerskapsöverenskommelsen har tagits fram i brett partnerskap med berörda myndigheter och andra aktörer. Tillväxtverket, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige och Statens jordbruksverk har genom ett regeringsuppdrag, det så kallade fondsamordningsuppdraget, ett fördjupat samarbete om fondgemensamma frågor. Fonderna ska investera i projekt som alla verkar för att Sverige ska uppnå Europa 2020-målen. Sverige avser att utifrån partnerskapsöverenskommelsen lämna en framstegsrapport till kommissionen i augusti 2019.

Investering för tillväxt och sysselsättning 2014–2020

Regionalfonden

Genomförandet av regionalfondens insatser påbörjades under 2015. Sverige har lyckats väl med att omsätta tillgängliga resurser i konkreta insatser. Drygt 75 procent av programmets EU-medel var beviljade i slutet av 2017, vilket motsvarar 5,6 miljarder kronor, exklusive tekniskt stöd. Inklusivt medfinansiering har närmare 12 miljarder investerats i ca 600 projekt i landet.

Regionalfondsprogrammen inriktas främst på strukturförändrande insatser inom de prioriterade områdena forskning och innovation, ökad konkurrenskraft i små och medelstora företag och övergången till en koldioxidsnål ekonomi. Omkring 80 procent av de totala medlen om knappt 16 miljarder kronor beräknas därför gå till dessa områden. Övriga medel går huvudsakligen till områdena informations- och kommunikationsteknologi samt hållbara transporter.

Totalt för alla nio program fördelas medlen (inklusive medfinansiering) på följande områden:

- Stärka forskning och innovation – 4,14 miljarder kronor.
- Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag – 5,3 miljarder kronor.
- Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi – 2,9 miljarder kronor.
- Ökad tillgång till, användning av och kvaliteten på IKT– 1,6 miljarder kronor.
- Främja hållbara transporter – 1,3 miljarder kronor.
- Tekniskt stöd – 0,6 miljarder kronor.

Europeiskt territoriellt samarbete 2014–2020

Samarbetsprogrammen är en del av EU:s sammanhållningspolitik vars syfte är att genom gränsöverskridande samarbete stärka konkurrenskraften i EU:s länder och regioner. Sverige deltar i totalt tretton olika samarbetsprogram. Samtliga län i Sverige är berörda av minst ett av dessa program. Den totala omfattningen, inklusive EU-medel, medel från tredjeland samt offentlig och privat nationell medfinansiering, av de sex gränsregionala och tre transnationella programmen som Sverige deltar i, uppgår totalt till ca 13,7 miljarder kronor. Av detta belopp uppgår EU-ramen till ca 8 miljarder kronor. Cirka 80 procent av programmens insatser, inklusive medfinansiering, fördelas på följande områden:

- Stärka forskning och innovation – 3,5 miljarder kronor.
- Skydd av miljön och hållbar användning av resurser– 2,3 miljarder kronor.
- Främja hållbara transporter – 2,3 miljarder kronor.
- Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi – 1,6 miljarder kronor.
- Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag – 1,3 miljarder kronor.

Närmare 65 procent av programmens EU-medel var beviljade i slutet av 2017, vilket motsvarar 4,6 miljarder kronor, exkl. tekniskt stöd. Per den 31 december 2017 pågick ca 375 samarbetsprojekt med över 750 svenska projektpartner.

Socialfonden

Inom målet Investering för tillväxt och sysselsättning genomförs vidare det svenska nationella socialfondsprogrammet 2014–2020. Programmet, som omfattar ca 13 miljarder kronor varav ungefär hälften nationell

medfinansiering, ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad och en varaktigt ökad sysselsättning på lång sikt. En viktig utgångspunkt för programmet är att det ska förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken och bidra till att nå Europa 2020-strategins målsättningar. Insatserna syftar till att stimulera kompetensutveckling som stärker individers ställning på arbetsmarknaden, förstärka kopplingen mellan utbildning och arbetsliv, öka övergångarna till arbete bland personer som står långt ifrån arbetsmarknaden, samt underlätta ungas etablering i arbetslivet och deltagande i utbildning. EU:s sysselsättningsinitiativ för unga genomförs som en del av det nationella socialfondsprogrammet. Initiativet ska komplettera och utöka de befintliga arbetsmarknadspolitiska insatserna för unga i regionerna Sydsverige, Norra Mellansverige och Mellersta Norrland. Även vissa delregioner utanför dessa regioner kan omfattas.

Under 2018 beviljades 70 ansökningar inom socialfondsprogrammet, med ett totalt stöd om ca 1,4 miljarder kronor. Sedan programmets start 2014 till och med 2018 har totalt 437 projektansökningar beviljats och 81 procent av programmedlen har in-tecknats. Totalt 158 000 personer har påbörjat deltagande i projekt, varav 58 procent kvinnor och 42 procent män. Genomförandet av socialfondsprogrammet hade inledningsvis stort fokus på insatser riktade till unga, inklusive sysselsättningsinitiativet för unga. Därefter har fokus skiftat och under 2019–2020 kommer insatser i huvudsak att riktas till nyanlända som saknar eller har kort utbildning och som inte omfattas av Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag. Andra prioriterade målgrupper är ungdomar med aktivitetsersättning, unga utrikes födda kvinnor 15–24 år, kvinnor med funktionsnedsättningar som medför nedsatt arbetsförmåga som är 45 år och äldre samt långtidsarbetslösa 55 år och äldre. De insatser inom socialfondsprogrammet som omfattar kompetensutveckling av sysselsatta kommer i hög grad inriktas på digital omställning.

Landsbygdsfonden

Landsbygdsfonden operationaliseras i Sverige genom Landsbygdsprogrammet vars totala budget för programperioden 2014–2020 är 37 miljarder kronor. Dessa medel är fördelade på programmets prioriteringar på följande sätt: Kunskap och innovation utgör programmets första prioritering som är horisontell och som saknar egen budget. I stället ska innovation och kunskapsöverföring främjas inom samtliga delar av programmet. Programmets tyngdpunkt ligger liksom i föregående programperioder på ersättningar för miljöinsatser. Därutöver har landsbygdsprogrammet för perioden 2014–2020, liksom i föregående programperioder, en bred profil

med åtgärder som på olika sätt ska främja företagande på landsbygden, såväl inom som utanför lantbrukssektorn, och insatser för att göra det enklare att bo och bedriva verksamhet på landsbygden. Kunskapsöverföring och innovation är även fortsatt viktiga prioriteringar i programmet.

Tabell 3. Landsbygdsprogrammets prioriteringar 2014–2020

Prioritering	Andel av budget i procent
2. Jordbrukets konkurrenskraft	8,0
3. Livsmedelskedjan och djurvälstånd	4,1
4. Miljö	60,6
5. Klimat	1,5
6. Social inkludering och ekonomisk utveckling på landsbygden	21,8
TA-medel	4,0

Havs- och fiskerifonden

Havs- och fiskeriprogrammets tre övergripande mål som direkt kopplar till Europa 2020-målen är följande:

- Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag.
- Skydda miljön och främja en hållbar användning av naturresurserna.
- Främja sysselsättning.

Havs- och fiskeriprogrammets prioriteringar möjliggör stöd till utvecklingen för ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart fiske och vattenbruk. Regeringens förväntningar är att detta ger förutsättningar för tillväxt, stärkt konkurrenskraft och ökad sysselsättning inom berörda näringar utan att kompromissa med miljöskydd och en hållbar användning av naturresurserna. Programmet omfattar ca 1,5 miljarder kronor och efterfrågan på stöd har varit hög sedan programmet startat. Det har beviljats totalt ca 780 miljoner kronor, till och med december 2018.

Lokalt ledd utveckling

Lokalt ledd utveckling (LLU) har genomförts i alla fyra ESI-fonder genom integrerade flerfondsstrategier. Lokala aktionsgrupper (LAG) genomför insatsen utifrån särskilt framtagna lokala utvecklingsstrategier. Lokalt ledd utveckling har skrivits in i tre program: landsbygdsprogrammet (där LLU är

en del av programmet), havs- och fiskeriprogrammet (där LLU är en del av programmet) och det särskilda programmet för lokalt ledd utveckling med stöd från regionalfonden och socialfonden. Budgeten för Lokalt ledd utveckling är ca 1,27 miljarder kronor (siffrorna avser endast EU-medel). Merparten, 80 procent, utgörs av medel från landsbygdsfonden.

6. Institutionella frågor och deltagande av berörda parter

6.1 Institutionella frågor

Sveriges nationella reformprogram för 2019 är i främst baserat på regeringens förslag till åtgärder och reformambitioner i 2019 års ekonomiska vårproposition och vårändringsbudget. Vid framtagandet har hänsyn tagits till den landsspecifika rekommendation som Sverige fick inom ramen för den europeiska terminen 2018. Programmet återspeglar även de politiska prioriteringarna i kommissionens årliga tillväxtöversikt som Europeiska rådet ställde sig bakom den 21–22 mars 2019. Riksdagens finansutskott har informerats om det nationella reformprogrammet. Under rådets behandling av de landsspecifika rekommendationerna sommaren 2018 informerades och samrådde regeringen med riksdagen vid ett flertal tillfällen.

6.2 Överläggningar med arbetsmarknadens parter

För att utveckla dialogen med arbetsmarknadens parter inom europeiska terminen och den nationella beslutsprocessen har regeringen upprättat en referensgrupp med företrädare för berörda departement i Regeringskansliet och de centrala partsorganisationerna (Svenskt näringsliv, LO, TCO, SACO, Sveriges Kommuner och Landsting, Arbetsgivarverket) och Företagarna. Referensgruppen träffas regelbundet för att diskutera och samråda om genomförandet av strategin i Sverige. Som en del av regeringens ambitioner att stärka delaktigheten i det EU-relaterade arbetet genomförs samråden som EU-sakråd. Syftet med arbetsrådet med EU-sakråd är att på ett systematiskt sätt ta till vara på expertis i olika sakfrågor inom det civila samhället och hos andra samhällsaktörer och därmed öka kvaliteten i regeringens beslutsunderlag. Sedan 2018 års nationella reformprogram färdigställdes har tre EU-sakråd om det nationella genomförandet av Europa 2020-strategin ägt rum med företrädare för arbetsmarknadens parter på tjänstemannanivå.

Statsministern har även tagit initiativ till möten benämnda EU-råd som en del i regeringens arbete för stärkt delaktighet i EU-relaterade frågor. Vid statsministerns EU-råd i mars 2019 deltog representanter för de centrala arbetsmarknadsorganisationerna på ordförandenivå.

Arbetsmarknadens parter har i likhet med tidigare år inbjudits att bidra med texter till årets nationella reformprogram. I bilagan återfinns de underlag som har inkommit från parterna och som redogör för exempel på det arbete parterna bedriver i enlighet med strategins riktlinjer och målsättningar.

6.3 Lokal och regional förankring

En lokal och regional förankring av Europa 2020-strategins mål och intentioner i det regionala och lokala tillväxtarbetet i Sverige är avgörande för ett framgångsrikt genomförande. Regeringens nationella strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 innehåller prioriteringar för den regionala tillväxtpolitiken under perioden 2015–2020 och är vägledande för bl.a. regionala utvecklingsstrategier, strukturfondsprogram och andra relevanta strategier och program i det regionala tillväxtarbetet.

Den nationella strategin skapar, tillsammans med de regionala utvecklingsstrategierna, förutsättningar för ett ökat samspel mellan nationell och regional nivå och ett mer effektivt och resultatinriktat tillväxtarbete. Regionala aktörer bidrar därmed till genomförandet av Europa 2020-strategin utifrån sina särskilda förutsättningar och prioriteringar inom ramen för det regionala tillväxtarbetet. Den lokala nivån har, i ljuset av det kommunala självstyret i Sverige, en central roll i att genomföra delar av de målsättningar som regeringen har lagt fast, bl.a. genom samverkan med den regionala nivån i olika projekt och insatser i länet.

För att vidareutveckla dialogen mellan den nationella, regionala och lokala nivån om frågor av betydelse för den regionala tillväxten har regeringen inrättat ett Forum för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020. Forumet består av en politisk del och en tjänstemannadel där respektive gruppering träffar regeringen för dialog fyra gånger per år. Utgångspunkten är att ett delat ansvar för genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken mellan regional och nationell nivå förutsätter en nära dialog och samverkan om viktiga utvecklingsfrågor.

6.4 Samråd med intresseorganisationer och civila samhällets organisationer

Det finns idag en rad befintliga samrådsförfaranden, vilka även täcker frågor som berör Europa 2020-strategin. Berörda intressenter ingår ofta i referensgrupper inom utredningsväsendet och ges möjlighet att framföra synpunkter på utredningsförslag genom remissförfarandet på sina respektive områden. Det förekommer också att regeringen bjuder in till hearings för att föra dialog om specifika frågeställningar. Det förs vidare kontinuerliga diskussioner inom olika samrådsorgan.

Efter önskemål om att utveckla dialogen med organisationer i det civila samhället om det nationella genomförandet av Europa 2020-strategin ägde ett första horisontellt samråd med det civila samhället rum hösten 2011.

Detta arbetssätt välkomnades av deltagarna och årliga samråd har därefter ägt rum. Den 5 mars 2019 inbjöds berörda organisationer till ett EU-sakråd och till att bidra med underlag till det nationella reformprogrammet som lyfter fram goda exempel på hur det svenska civilsamhället bidrar till Europa 2020-strategins genomförande i Sverige. Regeringskansliet fick efter EU-sakrådet in underlag från Vetenskap & Allmänhet, Sveriges kvinnolobby, Funktionsrätt Sverige, Folkbildningsrådet, Kungliga vetenskapsakademien och Europeiska ungdomsparlamentet. Underlagen återfinns i bilagan.

Bilaga med externa underlag till Sveriges nationella reformprogram 2019

Innehållsförteckning

1. Bidrag från arbetsmarknadens parter	50
1.1 Inledning.....	50
1.2 Kort om lönebildning och partsautonomin i Sverige.....	50
1.3 Exempel på parternas aktiviteter som bidrar till måluppfyllelsen av Europa 2020-strategin.....	51
1.3.1 Sysselsättning – 80 % av kvinnor och män 20-64 år ska arbeta	51
1.3.2 Utbildning – Andelen elever utan gymnasiebetyg ska vara lägre än 10 %.....	61
2. Bidrag från Sveriges Kommuner och Landsting – företrädare för den regionala och lokala nivån.....	64
2.1 Lokalt och regionalt genomförande av Europa 2020-strategin	64
2.1.1 Europa 2020-strategins framtid	64
2.1.2 Struktur- och investeringsfonderna av stor betydelse.....	65
2.2 Regionala och lokala projekt.....	66
2.2.1 Sysselsättning, utbildning, social inkludering och minskad fattigdom	66
2.2.2 Klimatförändring och hållbar energiförsörjning.....	70
2.2.3 Forskning och utveckling.....	73
3. Bidrag från organisationer i det civila samhället.....	75
3.1 Europeiska Ungdomsparlamentet	75
3.2 Folkbildningsrådet.....	77
3.3 Funktionsrätt Sverige.....	79
3.4 Kungliga Vetenskapsakademien.....	81
3.5 Sveriges Kvinnolobby.....	83
3.6 Vetenskap & Allmänhet	86

1. Bidrag från arbetsmarknadens parter

1.1 Inledning

De centrala arbetsmarknadsorganisationerna i Sverige – Landsorganisationen (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (Saco), Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Arbetsgivarverket – tillsammans med Företagarna ger följande exempel på aktiviteter som vi menar bidrar till uppfyllelsen av målen för Europa 2020-strategin.

Exemplen är inte en heltäckande redovisning utan ett urval. Några av dem baseras på gemensamma överenskommelser med alla organisationerna medan andra är överenskommelser mellan vissa av organisationerna. Övriga exempel är ensidiga åtgärder från någon av de centrala arbetsmarknadsorganisationerna och/eller deras medlemsförbund.

1.2 Kort om lönebildning och partsautonomin i Sverige

Arbetsmarknadens parter har ansvar för lönebildning och arbetsvillkor på den svenska arbetsmarknaden och värnar om partsautonomin. Grundläggande delar i modellen är fackliga organisationer med hög organisationsgrad, arbetsgivarparter med hög anslutningsgrad, en stark ställning för kollektivavtalet, företrädare på arbetsplatserna med förhandlingsmandat samt självständighet och oberoende från staten för arbetsmarknadens parter.

Självständigheten manifesteras bland annat av att den största delen av arbetsmarknaden regleras av ett antal huvudavtal som har träffats på central nivå mellan arbetsgivare och fackliga organisationer och som bland annat reglerar förhandlingsordningen, ordning vid tvistemål och utvecklingsfrågor. Det finns idag ca 670 centrala kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor i Sverige.

När regler som berör arbetsmarknaden sätts gemensamt inom EU måste de reglerna kunna förenas med den svenska arbetsmarknadsmodellen. Parterna samverkar på olika sätt för att upprätthålla den svenska kollektivavtalsmodellen i EU-sammanhang och parternas representationskontor i Bryssel samarbetar i viktiga frågor. Parterna i den privata sektorn har bildat Arbetsmarknadens EU-råd i syfte att upprätthålla den svenska kollektivavtalsmodellen och långsiktigt tillvarata sina gemensamma intressen i arbetsmarknadsfrågor på EU-nivå. Än så länge är rådet i en uppstartsfas och formar fortfarande arbetssätt och innehåll.

1.3 Exempel på parternas aktiviteter som bidrar till måluppfyllelsen av Europa 2020-strategin

1.3.1 Sysselsättning – 80 % av kvinnor och män 20-64 år ska arbeta

Integration av ungdomar på arbetsmarknaden

Yrkesintroduktionsavtal

Till grund för yrkesintroduktionsanställningar ligger kollektivavtal som tecknas självständigt mellan parterna på arbetsmarknaden. Målgruppen för avtalen är vissa ungdomar, långtidsarbetslösa personer och nyanlända invandrare. Många av de befintliga avtalen omfattar i nuläget endast vissa unga. Sannolikt kommer fler avtal öppnas upp även för långtidsarbetslösa och nyanlända invandrare framgent. Avtalens konstruktion varierar mellan branscherna men genomgående är att arbete kombineras med utbildning (tiden i utbildning är begränsad till max 25 procent av arbetstiden). Utbildningen kan antingen vara arbetsplatsförlagd eller tillhandahållas via arbetsgivaren av extern utförare. Tiden i utbildning är inte lönegrundande. Centrala överenskommelser om yrkesintroduktionsavtal har tecknats inom de flesta branscher.

Etableringsjobb på väg – smidig hantering i Bryssel avgörande

Regeringen och LO, Unionen och Svenskt Näringsliv är överens om att s.k. etableringsjobb bör införas. Utgångspunkten är att etableringsjobben ska vara en satsning för att möjliggöra för nyanlända och långtidsarbetslösa att få anställning hos en arbetsgivare som omfattas av ett kollektivavtal om etableringsjobb. Satsningen ska leda till att nyanlända och långtidsarbetslösa ges möjligheter att skaffa kunskaper och erfarenheter som efterfrågas på arbetsmarknaden. Anställningen ska normalt kunna leda till en tillsvidareanställning på heltid hos arbetsgivaren. Arbetstagaren ska ges möjlighet att delta i SFI och annan kortare utbildning som arbetsgivaren och arbetstagaren kommer överens om. Arbetsgivarens totala lönekostnad för anställningen kommer att uppgå till 8 400 kronor per månad år 2019. Därtill får arbetstagaren en statlig individersättning. Regeringens och arbetsmarknadens parter avser att externa aktörer ska stå för en väsentlig del av matchningen till etableringsjobb. Arbetsmarknadens parter är överens om att de ska inrätta en partssammansatt nämnd för tillämpning och efterlevnad av förbundsavtal om etableringsjobb. Satsningen förutsätter att inga hinder av statsstödsrättslig karaktär uppkommer.

Studentmedarbetare

Det finns sedan många år kollektivavtal om så kallade studentmedarbetare inom privat, kommunal och statlig sektor. Avtalet i privat sektor avser fastighetsbranschen. Avtalen ser olika ut men riktar sig till personer som studerar vid universitet, högskola eller eftergymnasial utbildning och avser kvalificerat arbete med en tydlig koppling till pågående studier. Anställning utgörs av en tidsbegränsad anställning av olika längd, allt från terminsvisa anställningar (SKL) till maximalt fyra terminer (staten) med en veckoarbetstid som uppgår till i genomsnitt högst 10 till 15 timmar per vecka. För den anställda ger avtalet möjlighet att arbeta med kvalificerade arbetsuppgifter och underlättar övergången mellan studier och arbetsliv. Arbetsgivaren får möjlighet att ta tillvara kompetens hos universitets-, högskole- eller eftergymnasialt studerande och får samtidigt en chans att visa upp verksamheten för att kunna locka till sig kompetent arbetskraft. Parterna har arbetat fram informationsmaterial för spridning till arbetsgivare och lokala arbetstagarorganisationer.

Webbplatsen Pluggjobb.se är en mötesplats för studenter och arbetsgivare inom välfärdssektorn och är ett initiativ från SKL, Sobona tillsammans med AkademikerAlliansen, Vision, Akademikerförbundet SSR, Ledarna och Teaterförbundet. Här syns lediga studentmedarbetartjänster runtom i Sverige, förutsatt att arbetsgivare inom kommuner och regioner utannonserat dem på Offentliga Jobb eller via Platsbanken om tjänsterna är taggade med Studentmedarbetare.

Introduktionsjobb

Tidigare gällande kollektivavtal för bl.a. arbetstagare i traineejobb upphörde i praktiken då de övergick i Introduktionsjobb 1 maj 2018. Introduktionsjobb riktar sig till personer som är långtidsarbetslösa eller nyanlända. Introduktionsjobb ersätter tidigare anställningsstöd som exempelvis instegsjobb riktat till nyanlända, och regeringen menar att nyanlända istället kan ta del av introduktionsjobb. Introduktionsjobben har ett tak för lönesubventionen vid en bruttolön på 20 000 kr i månaden. Subventionsgränsen för introduktionsjobben är 80 procent och ett enhetligt handledarstöd införs. Det nya stödet ska kunna kombineras flexibelt med utbildning, både för att stärka den enskilde liksom för att möta kompetensbehov hos arbetsgivare.

Nya och bredare rekryteringsvägar

Svenska kommuner och regioner kommer att behöva öka antalet anställda med knappt 200 000 personer fram till 2026, om inga förändringar sker,

därutöver förväntas cirka 300 000 medarbetare gå i pension under perioden. Antalet pensioneringar är dock färre än i SKL:s tidigare prognos. Behovsökning och pensionsavgångar fram till 2026 summeras till 508 000 personer. Störst är behovsökningen inom äldreomsorg och gymnasieskola. Arbetsgivarna har möjligheter att påverka den framtida kompetensförsörjningen genom att förändra och utveckla arbetssätt, organisation och bemanning. Genom satsningen Sveriges Viktigaste Jobb (SVJ) har SKL identifierat nio strategier för att klara rekryteringsutmaningarna; att bredda rekryteringen och använda kompetensen rätt är några av lösningarna. Det handlar om att ta tillvara kompetens hos nyanlända, personer med funktionsnedsättning och bryta normer för kön.

Inom ramen för det ESF-finansierade projektet ”Fler vägar in – Breddad rekrytering” driver SKL ett utvecklingsarbete under 2018-2020 i samarbete med åtta kommuner, Arbetsförmedlingen, Myndigheten för delaktighet och i samverkan med de fackliga organisationerna. Syftet är att skapa strategier för breddad rekrytering till välfärdssektorn genom att ta tillvara kompetensen hos personer med funktionsnedsättning.

Sveriges kommuner och landsting/regioner anordnade 2017 cirka 85 000 feriejobb för ungdomar som ska börja eller studerar på gymnasiet. Dessa feriejobb är många ungas första kontakt med arbetsmarknaden och ger många värdefulla erfarenheter och referenser inför framtiden. SKL vill nu bidra till att utveckla feriejobben så att fler ungdomar kan få en möjlighet till ett feriejobb och att fler arbetsgivare kan vara med och bidra samtidigt som de själva får en möjlighet att marknadsföra sig själva och sin bransch. I detta arbete ingår SKL:s satsning Sveriges viktigaste jobb där feriejobben är en väg att marknadsföra jobb inom kommuner och landsting/regioner.

Vård- och omsorgscollege

Vård- och omsorgscollege är en plattform för samverkan mellan arbetsgivare, fackförbund och utbildare inom vård- och omsorgssektorn. Det är också en kvalitetsstämpel som visar att den som utbildat sig inom ett Vård- och omsorgscollege har gått en utbildning i nära samverkan med arbetslivet, och därmed har goda chanser att få jobb. Medlemmar i föreningen Vård- och omsorgscollege är arbetsgivarorganisationerna SKL, Vårdföretagarna, Sobona, KFO och samt arbetstagarorganisationen Kommunal.

Vid årsskiftet 2017/2018 fanns det 22 regionala VO-College i Sverige, och 91 lokala college. Där ingår 218 kommuner, 19 regioner och landsting,

90 privata verksamheter, 140 gymnasieskolor, 181 vuxenutbildningar på gymnasial nivå och 31 yrkeshögskoleutbildningar.

Vägledning för ungdomar

Saco ger årligen ut ett antal skrifter på temat studieval och studier. I första hand riktar de sig till elever som snart ska avsluta sina gymnasiestudier. Dessa skrifter är "Välja yrke", en faktabok om högskoleyrken som ges ut varje höst, "Framtidsutsikter" om arbetsmarknadsprognoser för ett urval av högskoleyrken på fem års sikt, "Konsten att välja utbildning" som ger tips och studievalinspiration och "Hur pluggar du", en inspirerande guide till effektiv studieteknik. Via www.saco.se/studieval kan man också göra personlighetstest, få planeringsstöd och ställa yrkesrelaterade frågor.

Saco Studentmässor anordnas varje år i Stockholm och Malmö. På mässorna finns representanter för svenska och internationella utbildningsanordnare, framtida arbetsgivare och flera myndigheter och organisationer (inklusive Sacos förbund) som är specialister på de yrkesgrupper de representerar. Saco genomför också kompetensutvecklingsprogram för studievägledare där Sacos medlemsförbund delar med sig av sin kunskap om högskoleyrken.

Samverkan och kvalitetsssäkring.

Att gymnasieskolan håller hög kvalitet och relevans är avgörande för att elever ska kunna skaffa sig sitt första jobb eller få en bra övergång till vidare studier. För företagen är kompetensförsörjningen en av de allra största utmaningarna. Därför är många branscher i hög grad involverade i olika arbeten som syftar till att öka kvaliteten och relevansen i gymnasieskolan.

Exempel på sådant engagemang är att de ledande företrädarna för svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer inom industrisektorn sedan 2004 bedriver arbetet med Teknikcollege. Idag finns 25 regioner med nära 150 Teknikcollegecertifierade utbildningsanordnare och över 3 000 samverkansföretag från norr till söder. Inom byggindustrin finns möjligheter för gymnasieskolor med bygg- och anläggningsprogrammet att ansöka om en kvalitetsmärkning. Skolor som uppfyller kriterierna bedöms ha förutsättningar att ge grundläggande yrkesutbildning som uppfyller byggbranschens krav och blir branschrekommenderade. Liknande upplägg finns inom VVS med konceptet "förstklassig skola".

Integration av utrikes födda på arbetsmarknaden

Snabbspår för nyanlända

Syftet med snabbspåren är effektivare vägar in på arbetsmarknaden för nyanlända som har utbildning eller yrkeserfarenhet som efterfrågas i Sverige. Alla snabbspår riktar sig till yrken där det finns stora kompetensförsörjningsbehov. Snabbspåren handlar om att synliggöra och ta vara på kompetensen hos nyanlända tidigare och innebär att parterna tillsammans med Arbetsförmedlingen kommer överens om en kedja av insatser. Den kan innehålla yrkeskompetensbedömning, yrkessvenska och kompletterande arbetsmarknadsutbildningar. Ett snabbspår kan innebära att man gör flera insatser parallellt, till exempel kombinerar yrkessvenska, praktik och validering. Arbetsförmedlingens uppdrag är att samordna snabbspåren och genomföra överenskomna insatser, tillsammans med arbetsmarknadens parter.

Det har hittills förhandlats fram 14 olika överenskommelser om snabbspår mellan arbetsmarknadens parter och Arbetsförmedlingen för en mängd olika yrken; kockar lastbilsförare, legitimationsyrken inom hälso- och sjukvården (läkare, sjuksköterskor, tandläkare, apotekare/receptarier), lärare och förskollärare, målare, styckare och slaktare, tekniker och ingenjörer inom fastighetsbranschen, tjänstemän inom byggsektorn – byggingenjörer, distributionselektriker och ingenjörer inom el-branschen, samhällsvetare, inklusive ekonomer och jurister, socionomer/socialt arbete, djursjukskötare och arbeten inom träindustri.

Från och med april 2016 till december 2018 har totalt 1 536 personer deltagit eller deltar i snabbspåret. Av dessa var 64 procent kvinnor och 36 procent män. Snabbspåret för lärare och förskollärare är ett av två snabbspår där majoriteten av deltagarna är kvinnor.

Arbetsmarknadens parter har möjlighet att söka medel för särskilda främjande- och utvecklingsinsatser för att påskynda nyanlända invandrares etablering på arbetsmarknaden. Flera olika partsgemensamma insatser har genomförts genom åren såsom att t ex utreda behov av stöd till målgrupperna inom snabbspåren, att utveckla kompetenskartläggning, att utveckla kommunikations- och vägledningsinsatser samt att utveckla och tillgängliggöra stödinsatser. Under 2018 tillkom även möjligheten för parterna att kunna söka främjandemedel för aktiviteter som rör förstärkning av kunskaper i svenska. För 2018 var anslaget för främjandemedel 55 miljoner kronor. Bland annat har en webbsida om vägen till jobb inom

välferdssektorn lanserats med målgrupperna nyanlända, handledare och arbetsgivare.

Inom den statliga sektorn har Arbetsgivarverket tillsammans med OFR/S,P,O, Saco-S och Seko och Arbetsförmedlingen utvecklat snabbspår för samhällsvetare, ekonomer, jurister och djursjukskötare. 17 av 18 deltagare i djursjukskötarutbildningen hade vid Arbetsförmedlingens uppföljnings-tillfälle i slutet av 2018 fått legitimation och 15 av dessa hade arbete inom branschen. Vad gäller samhällsvetarspåret visar uppföljningen att av de 50 deltagare som genomförde sin kompletterande utbildning med start 2017 hade 32 deltagare (64 %) fått arbete inom något av de yrken som ligger i linje med snabbspåret och att ytterligare 7 personer arbetade i andra yrken. Två deltagare hade vid uppföljningstillfället påbörjat universitetsstudier på mastersnivå. Fram till december 2018 har sammanlagt 170 personer gått uppdragsutbildningen för samhällsvetare.

Rådet för integration i arbetslivet

Svenskt Näringsliv, SKL, Arbetsgivarverket, LO, TCO och Saco driver tillsammans Rådet för integration i arbetslivet (Ria). Rådet syftar till att stödja, följa upp och vidareutveckla arbetet för integration i arbetslivet. Ria arbetar för ett arbetsliv som tar vara på varje människas kvaliteter oavsett etnisk bakgrund och som är fritt från diskriminering. Ria ordnade under mars 2018 en utbytesworkshop för partsföreträdare, utbildningsanordnare med flera aktiva för att stärka utvecklingen av snabbspåren. Samverkan mellan alla involverade är grunden för lyckade snabbspår som på ett effektivt sätt matchar branschernas kompetensförsörjningsbehov med nyanländas kompetens. Deltagarna vid seminariet menade att samverkan har utvecklats till det bättre. Språkutbildning, yrkesutbildning och praktik parallellt får snabbspår att fungera bättre.

Ria arrangerade också ett seminarium under Almedalsveckan i juli 2018 om erfarenheterna av etableringsjobb och snabbspår där bland annat arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson deltog. Ylva Johansson menar att parternas åtgärder för etablering, snabbspår och etableringsjobb har lagt grunden för framtidens arbetsmarknadspolitik. Ria framhöll att informationen om vilka vägar som finns in i arbetslivet fortfarande har svårt att nå nyanlända. Ria har vidare under 2018 besökt en länsstyrelse och tagit del av länsstyrelsens framgångsrika arbete med språkpraktik och beredskapsjobb för nyanlända. Samtliga Rias aktiviteter finns samlade på www.integrationiarbetslivet.se.

Moderna beredskapsjobb inom staten

Statliga myndigheter har fått i uppdrag från regeringen att genom tidsbegränsade, så kallade moderna beredskapsjobb, anställa personer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Moderna beredskapsjobb är statliga anställningar med lägre kvalifikationskrav och med arbetsuppgifter som idag inte utförs alls eller i otillräcklig omfattning. Eftersom parterna redan 2013 slöt det särskilda villkorsavtalet VASA, som syftar till att underlätta anställningar som främjar allmänna arbetsmarknads-, social- och sysselsättningspolitiska mål, kunde arbetet med de moderna beredskapsjobben inledas direkt när uppdraget trädde i kraft i januari 2017. Målsättningen är att de moderna beredskapsjobben ska omfatta minst 5 000 personer år 2020; den 31 december 2018 var det 2309 personer anställda.

Praktik i staten

Regeringen har uppdragit till flertalet myndigheter att under 2016-2018 ställa praktikplatser till förfogande åt Arbetsförmedlingen och ta emot arbetsökande och personer med funktionsnedsättning samt nyanlända arbetsökande för praktik. Regeringen beslutade under 2018 att uppdraget skulle förlängas till 2020. Arbetsgivarverket, Statskontoret och Arbetsförmedlingen har fått särskilda ansvar inom ramen för regeringens uppdrag och har fördjupat sitt samarbete. Arbetsgivarverkets uppdrag är att inom sitt ansvarsområde svara för sådan information, rådgivning och utbildning som myndigheterna behöver.

Arbetsgivarverkets webbplats samlar relevant information, oavsett vilken av de tre myndigheterna som är ansvarig. Webbplatsen fungerar som en informationskälla för de som vill erbjuda en praktikplats med inspiration och kunskap om vad det innebär att vara en mottagande myndighet och med praktikanter som berättar om sina erfarenheter. Det finns även en webbaserad handledarutbildning som varit uppskattad.

Mentorsprogram

Flera Saco-förbund har mentorsprogram för nyanlända akademiker. I programmen paras en nyanländ akademiker ihop med en professionskollega. Målen för den invandrade akademikern är att utöka det professionella kontaktnätet och att få ett ökat självförtroende i karriärarbetet.

Arbetsgivarverket driver sedan 2016 ett mentorprogram för nyanlända akademiker. Syftet är att underlätta nyanländas etablering på arbetsmarknaden och integration i samhället. Nyanlända akademiker sammanförs med personer från statliga myndigheter med yrkesområden som matchar de

nyanländas kompetenser. Mentorerna har sedan i uppgift att under sex månader stötta och vägleda sina adepter inom deras respektive kompetensområde såväl som i den statliga tjänstemannarollen.

Nyanlänt Företagande

Sveriges största företagsorganisation Företagarna driver sedan hösten 2015 programmet Nyanlänt företagande (NF) i samverkan med bland andra Tillväxtverket, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och det ökande antalet kommuner och Länsstyrelser där verksamheten bedrivs. Programmet syftar till att ge nyanlända med erfarenheter av företagande och entreprenörskap rätt förutsättningar för att bli framgångsrika och hållbara företagare i Sverige. Deltagarna lär sig grunderna i att driva företag i Sverige och får stöd av erfarna mentorer som själva är etablerade företagare. Företagarnas lokalföreningar arrangerar workshops dit deltagare, mentorer och andra relevanta aktörer bjuds in och där NF-företagarna kan presentera och få feedback på sina affärsidéer och de mest brännande utmaningarna samt skaffar sig kontakter av såväl affärs- som social karaktär. Målet med verksamheten är att nyanlända ska lära sig de specifika egenheter det innebär att driva företag i Sverige. Därmed underlättas integrationen på arbetsmarknaden genom egenanställning och eget företagande. Hittills har ett trettiotal program drivits i Stockholm, Mälardalen och Dalarna. Över 200 nyanlända / asylsökande har genomgått programmet, ett tjugotal företag har startats, och ca tjugo nyanlända har kommit till egen försörjning genom anställning. Under 2019 startas även ett pilotprojekt som kopplar nyanlända med generationsskiftesföretag. Syftet är att identifiera generationsskiftesföretag samt utrikesfödda som är beredda att ta över företaget.

Trygghetsfonden TSL – omställningsstöd för en arbetsmarknad i förändring

TSL är en omställningsförsäkring som hjälper arbetare i privat sektor till nytt jobb och samtidigt underlättar för arbetsmarknadens parter att hantera förändringar på den svenska arbetsmarknaden. Trygghetsfonden TSL är bildad av Svenskt Näringsliv och LO.

TSL har till uppgift att se till att en person som blivit uppsagd snabbt skall få en ny sysselsättning, t ex genom coaching eller kortare yrkesutbildnings- och valideringsinsatser. Meningen är att arbetet skall påbörjas snabbt, det vill säga att deltagaren inte skall behöva vänta onödigt lång tid för att få stöd i omställningsarbetet.

Integration av individer med svagare anknytning till den reguljära arbetsmarknaden

Särskilt villkorsavtal inom staten för vissa tidsbegränsade anställningar

Inom den statliga sektorn finns sedan 2013 ett särskilt villkorsavtal för vissa tidsbegränsade anställningar. Avtalet reglerar anställningsvillkoren för de anställningar om högst 24 (tidigare 12) månader som arbetsgivaren bedömer kan motiveras inom ramen för en arbetsmarknadspolitisk målsättning, dvs. tidsbegränsade anställningar av personer som omfattas av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Avtalsvillkoren har utformats för att arbetsgivaren vid beslut om en sådan anställning ska ha större möjlighet att forma anställningen utifrån den enskilde arbetstagarens behov av stöd, utveckling och erfarenhet. Genom avtalet tar parterna ett gemensamt ansvar för att tillhandahålla relevanta anställningsvillkor för de arbetstagare som avtalet kan tillämpas på. Individer kan genom en sådan anställning få arbetslivserfarenhet och därmed en ökad anställningsbarhet. I samband med den särskilda satsningen på Moderna beredskapsjobb (se stycke 1.2) öppnade parterna upp att anställningar enligt avtalet kunde tidsbegränsas upp till 24 månader.

Jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden

Heltidsarbete som norm – Heltidsresan mellan SKL och Kommunal

SKL och Svenska Kommunalarbetsförbundet (Kommunal) tar sig an heltidsfrågan i ett partsgemensamt utvecklingsprojekt 2016-2021. Projektet ska underlätta övergången till heltidsarbete för såväl arbetsgivare som arbetstagare. För att uppnå detta ska parterna genomföra åtgärder som stödjer det lokala arbetet med att öka andelen heltidsarbetande. Det övergripande målet är att trygga välfärdens behov av kompetens och samtidigt erbjuda attraktiva anställningsvillkor. Som ett led i detta ska fler medarbetare arbeta heltid. Detta kommer i förlängningen att minska behovet av visstidsanställningar och bidra till ökad jämställdhet.

I avtalet med Kommunal slås fast att arbetsgivare inom kommun och landstingssektorn ska prioritera heltidsfrågan. Målsättningen är att tillsvidareanställning på heltid ska vara det normala vid nyanställning och att redan anställda medarbetare i högre utsträckning ska arbeta heltid.

Att fler arbetar heltid är en viktig delstrategi för att möta välfärdens omfattande rekryteringsbehov. De kommande tio åren ökar människors behov av vård, skola och omsorg samtidigt som bristen på arbetskraft kommer att vara stor. Arbetsmiljön, vikten av återhämtning och en långsiktigt hållbar schemaläggning behöver vara i fokus när heltidsarbete

ska bli norm. Arbetsgivare och fackliga företrädare runt om i landet behöver diskutera hur arbetstiden kan förläggas på ett hållbart sätt och säkerställa en god arbetsmiljö för medarbetarna.

Förtroendevalda, arbetsgivare och fackliga företrädare behöver prioritera frågan om heltidsarbete och få fler kvinnor att välja heltidsarbete. Att fler arbetar heltid ökar kvinnors ekonomiska självständighet, gör arbetsmarknaden mer jämställd och minskar rekryteringsutmaningen i välfärden.

Kvinnors utbredda deltidarbete är den största anledningen till att kvinnor har 3,6 miljoner kronor mindre i livsinkomst jämfört med män. Det är en orimlig situation. För att öka jämställdheten behöver alla skillnader som beror på kön utplånas.

Både andelen och antalet medarbetare som faktiskt arbetar heltid ökar kontinuerligt. Under åren 2015-2017 ökade antalet heltidsarbetande månadsavlönade i välfärden med nästan 72 000 personer. I november 2017 arbetade 67,3 procent av de månadsavlönade medarbetarna i kommunerna heltid. Motsvarande siffra för regionerna var 68,7 procent.

Nationell resurs för jämställdhet

Webbportalen www.jamstall.nu är en nationell resurs för jämställdhet. Här hittar du fakta om jämställdhet, praktiska exempel och konkreta verktyg för jämställdhetsarbete. På portalen finns fakta och nyheter om jämställdhet, praktiska exempel och konkreta verktyg för jämställdhetsintegrering. Portalen Jämställ.nu drivs som en unik samverkanssatsning mellan flera olika aktörer. Sedan 1 januari 2018 är Jämställdhetsmyndigheten en av dessa, och den operativa driften sköts därifrån. De andra aktörerna är Nationella sekretariatet för genusforskning, länsstyrelserna, Svenska ESF-rådet, Vinnova och Sveriges Kommuner och Landsting.

Omställning

Omställningsavtal

De första trygghetsavtalen, eller omställningsavtalen, tecknades på 1970-talet då tjänstemän för första gången blev uppsagda och arbetslösa i större utsträckning. Under årens lopp har avtal tecknats för nya avtalsområden och befintliga avtal har omförhandlats. Majoriteten av de anställda på svensk arbetsmarknad omfattas av omställningsavtal. Sådana avtal avser att underlätta för anställda som blivit eller riskerar att bli uppsagda att få hjälp till nytt arbete genom aktivt omställningsarbete och ekonomiska förmåner vid uppsägning på grund av arbetsbrist. Parterna på den svenska

arbetsmarknaden har omställningsavtal på såväl privat, statlig som kommunal sektor. Sverige är unikt i och med att arbetsmarknadsparterna på detta sätt tar ansvar för så stor del av aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Inom den statliga sektorn finns sedan 2015 två omställningsavtal som utifrån ett helhetsperspektiv stödjer en effektiv omställning i den statliga sektorn. Det är dels ”Avtal om lokala omställningsmedel” vars syfte är att stärka det proaktiva omställningsarbetet hos respektive arbetsgivare, dels ”Avtal om omställning” som reglerar villkoren för det individuella stöd som arbetstagare kan ta del av vid uppsägning på grund av arbetsbrist eller när en tidsbegränsad anställning om minst två år löper ut. Även för Svensk Scenkonst, Teaterförbundet och Sveriges Yrkesmusikerförbund finns sedan början av 2015 nya avtal för omställning och karriärväxling för konstnärliga yrken. Det är ett omfattande stöd till anställda som behöver byta yrke efter sin konstnärliga karriär.

SKL och Sobona har tillsammans med Svenska Kommunalarbetareförbundet, AkademikerAlliansen samt OFRs förbundsområden Allmän kommunal verksamhet och Hälso- och sjukvård ett omställningsavtal; Omställningsavtalet KOM-KL med två nya bilagor om tidig lokal omställning (TLO-KL). TLO-KL gäller under en treårig försöksperiod; mellan 2017 och 2019. TLO-KL handlar om att ställa om organisation och arbetstagare så att framtida verksamhetsbehov av kompetens tillgodoses och att aktuella/framtida arbetsbristsituationer minimeras eller undviks. Via tidiga lokala omställningsinsatser ges medarbetare möjlighet till utveckling, och därmed ökad anställningsbarhet, medan arbetsgivarna får ökade förutsättningar att möta det stora rekryteringsbehov som finns i välfärden. Tidig lokal omställning är en del av Principöverenskommelsen Lokala omställningsmedel och ändrad turordningsbestämmelse i Allmänna bestämmelser. För närvarande pågår en partsgemensam utvärdering av denna.

1.3.2 Utbildning – Andelen elever utan gymnasiebetyg ska vara lägre än 10 procent

Minskade gymnasieavbrott och Plug In 2.0

Det ESF-finansierade projektet Plug In, som sedan 2012 letts av SKL i samarbete med åtta regioner och drygt 70 kommuner, avslutades vid årsskiftet 2018. Under den första projektperioden (2012-2015) identifierades fem framgångsfaktorer i arbetet med att motverka studieavbrott. När Plug In

2.0 startade 2015, som en direkt fortsättning av den första projektomgången var huvudfokus att utveckla, implementera och sprida dessa framgångsrika metoder.

Under projekttiden av Plug In 2.0 har tio procent av projektets deltagare på både introduktionsprogram och nationella program gjort studieavbrott. Redovisningen av aktiva studieavbrott omfattar inte målgruppen nyanlända elever då studieavbrotten i denna grupp i så stor omfattning beror på faktorer utanför skolan såsom flytt och oro för familj och vänner, ålderssuppskrivningar, eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Även grundskoleelever är exkluderade eftersom de formellt sett inte kan göra ett studieavbrott på grund av skolplikten. En majoritet av de deltagare som gjort ett aktivt studieavbrott har överförts till det kommunala aktivitetsansvaret.

Sammantaget är studieavbrotten i Plug In projektet relativt få med tanke på målgruppen, dess förutsättningar och behov. Bristen på nationell statistik för gruppen som unga som riskerar att avbryta sina studier har varit tydligt märkbar under hela projekttiden.

SKL kommer att bygga vidare på de erfarenheter och den kunskap som byggts upp under Plug In genom att inrätta ett kunskapscentrum kring studieavbrott. Detta för att möta fortsatta behov av och stötta det lokala arbetet med att förebygga studieavbrott och verka för skolnärvaro. Gällande förebyggande arbete på flera nivåer kring PlugInnovation samt kring andelen studieavbrott i projektet Plug In 2.0 se vidare i mer detaljerad information i SKLs bidrag till NRP från lokal och regional nivå.

Framsteg för ungdomar inom det kommunala aktivitetsansvaret

Många deltagare i Plug In 2.0 som ingått i det kommunala aktivitetsansvaret har gått från sysslolöshet till arbete eller studier. Andelen utan sysselsättning har minskat från 64 procent innan medverkan i Plug In 2.0 till endast 10 procent efter insatsen. Utvecklingen är likartad för kvinnor och män.

Andelen elever i Sverige som börjar på ett nationellt program och tar examen inom tre år har ökat för femte året i rad. Jämför man samtliga fem årskullar som slutfört gymnasieskolan sedan den reformerades 2011 så har andelen som tar examen inom tre år ökat markant, från drygt 71 procent år 2014 till 76 procent år 2018. Men variationen mellan kommunerna är stor.

SKL har publicerat Öppna Jämförelser – Gymnasieskolan 2019, där de olika kommunernas resultat kan jämföras.¹⁶

¹⁶ <https://rapporter.skl.se/oppna-jamforelser---gymnasieskola-2019.html>

2. Bidrag från Sveriges Kommuner och Landsting – företrädare för den regionala och lokala nivån

2.1 Lokalt och regionalt genomförande av Europa 2020-strategin

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, medlemsorganisation för Sveriges alla kommuner och regioner, delar i stort bilden som kommissionen ger i landrapporten för Sverige om den svenska ekonomins möjligheter och utmaningar för hållbar tillväxt och sysselsättning.

Kommunernas och regionernas verksamhet utgör ca 20 procent av Sveriges BNP, 70 procent av den offentliga konsumtionen och sektorn sysselsätter 25 procent av den arbetande befolkningen, drygt en miljon svenskar. Sedan den 1 januari 2019 har samtliga landsting bildat region och tagit över det regionala utvecklingsansvaret från staten. Det innebär att landstingen har fått ett antal nya ansvarsområden, bland annat ska regionerna utföra uppgifter inom ramen för EU:s struktur- och investeringsfonder.

Sveriges kommuner och regioner står inför ökande kostnader för att finansiera välfärden de kommande åren. Investeringar i transportinfrastruktur och bredbandsutbyggnad är nödvändiga. Forsknings- och innovationskapaciteten och stöd till befintliga nätverk och kluster behöver förbättras. Det är nödvändigt att regioner och kommuner görs delaktiga i detta arbete. De kommunala och regionala verksamheterna behöver ett ökat fokus på bland annat användandet av ny teknik, nya arbetssätt och fokus på förebyggande vård för att hantera det gap som annars kan uppstå mellan kostnaderna och intäkterna för att finansiera välfärden.

Utifrån ett arbetsgivarperspektiv kommer färre att behöva försörja fler i framtiden, på grund av pensionsavgångar och ökad efterfrågan på välfärdstjänster. Nya arbetssätt, kompetenser och digitalisering behöver undersökas mer vilket kan leda till behov att modernisera regelverk. Insatser krävs även för att få fler i arbete och för förbättrad integration. Arbete för fullföljd gymnasieutbildning är viktig för individens etablering och samtliga arbetsgivares kompetensförsörjning.

2.1.1 Europa 2020-strategins framtid

Den innevarande fleråriga sysselsättnings- och tillväxtstrategin, Europa 2020-strategin, har satt en trovärdig och ändamålsenlig ram för den innevarande programperioden. Många av Sveriges kommuner och regioner har integrerat målsättningarna i Europa 2020-strategin i sina utvecklingsplaner, verksamhetsplaner och årsbudgetar och det finns ett strategiskt

uppföljningsarbete kopplat till dessa. Detta har medfört ett strukturerat arbetssätt som kopplar lokala och regionala satsningar till gemensamma europeiska målsättningar.

SKL efterfrågar en ny flerårig sysselsättnings- och tillväxtstrategi, som ligger i linje med de globala hållbarhetsmålen, med ett starkt jämställdhetsperspektiv och för en stärkt social dimension inom EU. Många av SKL:s medlemmar efterfrågar även att Agenda 2030 lyfts in i nationella och regionala program inom sammanhållningspolitiken nästa programperiod.

2.1.2 Struktur- och investeringsfonderna av stor betydelse

Sammanhållningspolitiken är EU:s viktigaste instrument för att minska regionala skillnader och skapa tillväxt, sysselsättning och social inkludering och bör omfatta alla Europas regioner. Genom sammanhållningspolitiken länkas kommuner och regioner samman med det europeiska projektet och ger EU legitimitet på lokal och regional nivå.

De europeiska struktur- och investeringsfonderna ger förutsättningar för svenska kommuner och regioner att arbeta med långsiktiga satsningar för att skapa regional utveckling, tillväxt och sysselsättning. Struktur- och investeringsfonderna bidrar till ett stärkt innovationsklimat och konkurrenskraft, främjar arbetet med smart specialisering och möjliggör tillsammans med EU:s ramprogram för forskning och innovation en språngbräda till excellens, samt stödjer insatser för klimatomställning, energieffektivisering, stöd till små- och medelstora företag, tillgänglighet och hållbar stadsutveckling. Politiken bidrar också till att motverka utanförskap och skapa social sammanhållning, bland annat genom att få unga och utrikesfödda i sysselsättning och genom att stärka individers förmåga till omställning på arbetsmarknaden, samt genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

Landrapportens nya bilaga D om investeringsbehov som kan finansieras med de europeiska struktur- och investeringsfonderna ligger i stort sett i linje med de önskemål SKL och regionerna har fört fram till kommissionen. Saknas gör dock investeringar för transportinfrastruktur och bredbandsutbyggnad, som flera regioner framfört är prioriterat för dem.

2.2 Regionala och lokala projekt

Sveriges kommuner och regioner bidrar inom ramen för det ordinarie arbetet till måluppfyllelse av Europa 2020-strategin, men det pågår även en mängd olika projekt på lokal och regional nivå som syftar till måluppfyllelse. De exempel som redovisas här är ett urval av de många goda exempel på framgångsrikt arbete som finns från olika delar av landet. Projekten har alla relevans för Europa 2020-målen och visar på en stor variation i omfattning och inriktning.

2.2.1 Sysselsättning, utbildning, social inkludering och minskad fattigdom

Fler vägar in – breddad rekrytering

Det är brist på arbetskraft inom välfärden, samtidigt som många personer med funktionsnedsättningar har svårt att få ett arbete. SKL vill göra det enklare för arbetsgivare att anställa personer med funktionsnedsättningar till välfärdsyrken.

Projektet Fler vägar in – breddad rekrytering fokuserar på möjligheterna att anställa och behålla personer med funktionssätt som påverkar arbetsförmågan i välfärdsjobben. Projektet pågår december 2019 – juni 2020 och medfinansieras av Europeiska socialfonden. Arbetet bedrivs i Borås, Gävle, Falkenberg, Hudiksvall, Karlskoga, Skövde, Örebro och Stockholm. Samarbete sker med fackliga organisationer, Myndigheten för delaktighet och Arbetsförmedlingen.

Ny metod för integration, Hässleholms kommun

Under tre år har projektet RSFI (Resurs, Språk, Friskvård, Integration) drivits av T4vux i Hässleholms kommun. Projektet avslutades i januari 2019.

RSFI finansieras av Hässleholms kommun och Europeiska socialfonden och vänder sig till vuxna med utländsk bakgrund och i etablering. De kan lida av psykisk ohälsa, ha låg utbildning eller långsam språkutveckling. Ofta har traditionell SFI-utbildning inte fungerat. RSFI utgår från individens behov och förutsättningar och en individuell plan läggs upp tillsammans med RSFI:s personal. I projektet testas nya teorier och metoder kring lärande, samhällsförståelse och integrationsprocesser. Metoderna bygger på nationell och internationell forskning om lärande och på individens egen vilja att lyckas. Ofta kombineras språklärandet med till exempel friskvård, friluftsliv eller arbete. Deltagande i RSFI är på heltid och ger etableringsersättning.

Av de som avslutat projektet har 28 procent av deltagarna gått vidare mot arbete, studier eller praktik. Kommunen arbetar nu vidare med metodutveckling inom ramen för ett nytt projekt, Origo, som även det finansieras av Hässleholms kommun och Europeiska socialfonden.

SARURE – Save Rural Retail, Söderhamns kommun

Lokala butiker på landsbygden förser närområdet med nödvändiga varor och tjänster och är en viktig mötesplats. Det bidrar till livskvalité, service och är en social knutpunkt i området för lokalbefolkningen. Det bidrar till att fler väljer att bo kvar på landsbygden och att fler väljer att flytta dit. Det är nödvändigt för att andra aktiviteter ska kunna utvecklas och utökas. Små och mellanstora företag av den här typen spelar en mycket stor roll för att skapa arbetstillfällen utanför stadskärnan. Det är en nödvändig basservice på landsbygden, små byar behöver sin butik, men utmaningen är att butiken behöver ett visst antal kunder för att kunna överleva.

Syftet med projektet SARURE är att stödja och förbättra för lokala butiker på landsbygden så att de har möjlighet att överleva, genom till exempel nya typer av innovativa servicelösningar och ny teknologi som finns tillgänglig för mindre företag. Genom projektet utbyts framgångsrika erfarenheter och kunskap mellan kommuner och regioner i EU med samma problematik, i syfte att bibehålla och öka den sociala sammanhållningen i området. Projektet delfinansieras av Interreg Europa, Europeiska regionala utvecklingsfonden.

Crossover och Take off, Västerås stad

Västerås stad vill öka den sociala hållbarheten. Genom två projekt stöttar staden hållbara affärsidéer.

Crossover stöttar företag som vill bidra till ett socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbart samhälle. Syftet med Crossover är att stärka samhälls-entreprenörens företagsidé med hjälp av en företagscoach och skapa en mötesplats där näringslivet, små och medelstora företag samt innovationssystemet utbyter kunskap och idéer. Målet är att tolv företag ska få stöd för att kunna växa och öka sin omsättning. Hittills har sex företag påbörjat sin resa. Västerås stad, Västerås Science Park och Create Business Incubator samverkar för att åstadkomma detta, med delfinansiering från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Crossover avslutas 2019 och resultaten väntas leda till en höjning av sysselsättningsgraden och den sociala delaktigheten.

Take off vänder sig till personer som har varit utan arbete en längre tid. Alla som börjar i Take Off får en grundkurs i hur man driver företag och kunskap om vad socialt företagande är. Under tre år ska fler bli anställda i sociala företag eller starta egna. Personerna som deltar får tillgång till samma affärsnätverk som idag hjälper människor med företagsidéer att gå från idé till företag. Take Off samarbetar med Crossover med målet att fler människor ska få ett arbete och att nya typer av företag startas, vilket också bidrar till att göra världen bättre. Projektet sker i samarbete mellan Västerås stad, Västerås Science Park, Create Business Incubator, Coompanion Västmanland, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Projektet delfinansieras av Europeiska socialfonden. Hittills har ca 120 personer deltagit i Take Off. Av dessa har 30 personer fått en anställning, börjat studera eller startat ett arbetsintegrerande socialt företag. Take Off avslutas 2019 och resultaten väntas, liksom för Crossover, leda till en höjning av sysselsättningsgraden och den sociala delaktigheten.

Modernisering av vuxenutbildning, Sundbybergs kommun

Sundbyberg har varit en av Sveriges mest aktiva kommuner i mottagandet av nyanlända och asylsökande. Utbildning, integration och sysselsättning av de nyanlända fortsätter att vara en utmaning i kommunen.

Vuxna inlärare, som ofta kombinerar sina redan hektiska liv med studier, behöver flexibla och individualiserade inlärningsmiljöer där digitalisering kan erbjuda ett alternativ. Jämfört med många grundskolor och gymnasier har vuxenutbildning inte fått lika mycket stöd för att utveckla och organisera modern undervisning.

För att möta skolans utvecklingsbehov samt få nya perspektiv på modern vuxenpedagogik, vill Sundbyberg bland annat utbyta erfarenheter med europeiska kollegor som redan utvecklat välfungerande pedagogiska metoder och modeller kring flexibelt lärande. Målet är bland annat att etablera ett Centrum för flexibelt lärande under 2020. Projektet finansieras av Erasmus+.

Kompetensförsörjning i realtid, Älmhults kommun

Älmhults kommun har i början av 2019 avslutat ett treårigt integrationsprojekt med medfinansiering från Europeiska socialfonden, Kompetensförsörjning i realtid (KiR).

KiR syftar till att förbättra integrationsprocessen genom att underlätta för nyanlända att snabbare komma ut på arbetsmarknaden. Projektet baseras på

befintliga behov av att motverka utanförskap och arbetslöshet bland nyanlända i Älmhults kommun, samt att förse det lokala näringslivet med kompetent arbetskraft. Målet med projektet är att skapa en metod för hur kommunen på bästa sätt kan kompetensförsörja de nyanlända individerna och matcha dem mot lämplig sysselsättning. Metoden bygger på kartläggning av den lokala arbetsmarknadens kort- och långsiktiga behov matchat med de nyanländas kunskaper, i kombination med vuxenutbildningar och arbetsmarknadspolitiska insatser.

Arbets sättet har inneburit ett ökat samarbete mellan arbetsförmedling, vuxenutbildning, socialtjänst och integration- och arbetsmarknadssamordning i Älmhult. Metodens styrka ligger i helhetsgreppet kring nyanländas etablering på arbetsmarknaden och genom detta arbets sätt har man direkt kunnat förkorta de nyanländas väg till självförsörjning.

Det finns en stark vilja och ett stort behov bland befintliga aktörer att fortsätta arbeta med de inom projektet framtagna och implementerade metoderna i Älmhults kommun och utveckla arbets sätten vidare. Drygt 200 nyanlända personer deltog totalt i projektet.

Ung Öst, Göteborgs stad

Projektet Ung Öst har för avsikt att utveckla en lokal samverkansplattform mellan aktörer som Polisen, skola, socialtjänst, Arbetsförmedlingen, Räddningstjänsten, lokala hyresvärdar och föreningar för att mer effektivt kunna fånga upp unga i riskzon för kriminalitet, våldsbejakande extremism och negativ gängbildning. Kriminalitet bland ungdomar i Östra Göteborg, främst i Bergsjön, är ett växande problem. Kommunen och samverkanspartners i närområdet saknar verktyg och metoder för att kunna arbeta med preventiva insatser och på så vis fånga upp unga i riskzon i ett tidigare skede.

Under perioden 2016-2019 ska projektet utifrån transnationell benchmarking ta hem nya verktyg och metoder för att pröva och utveckla förändringsverktyg och metoder som motiverar ungdomarna till att bryta en negativ livsstil och/eller beteende. Projektets personal består av ett team av sex ungdomsbehandlare som arbetar tillsammans med ungdomarna utifrån ett arbets sätt som kombinerar behandlande insatser med sysselsättningsinsatser.

Genom att stödja ungdomarnas etablering i samhället väntas projektet bidra till att på längre sikt minska problemet med kriminalitet bland unga i Östra Göteborg. Projektets förebyggande arbets sätt väntas även bidra till att minska kostnaderna för köpt vård, boende och stöd, men framförallt ska

projektet verka för att ge ungdomar i stadsdelen stöd på vägen mot självförsörjning och en meningsfull tillvaro.

2.2.2 Klimatförändring och hållbar energiförsörjning

Fossilbränslefria kommuner i södra och norra Skåne

Deltagande kommuner har skrivit under uppdraget 100 % Fossilbränslefritt Skåne 2020 och projektet syftar till att komma en bra bit på vägen mot det målet. I projektet deltar fem kommuner i södra Skåne, tillsammans med fem kommuner i ett systerprojekt för norra Skåne, under ledning av Kommunförbundet Skåne och Länsstyrelsen i Skåne. Projekten med-finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden och Klimatsamverkan Skåne.

Genom projekten ska deltagande kommunerna i slutet av 2018 ha uppnått:

- 100 procent fossilbränslefri elanvändning,
- minst 90 procent fossilbränslefri användning av energi för uppvärmning, samt
- minst 50 procent fossilbränslefri användning av energi för egna resor och transporter.

Projektet använder jämställdhetsaspekter som plattform för kommunikation kring hållbar energi och för utveckling mot hållbara tjänsteresor. Genom att bland annat se över fordonsflottan, tjänsteresorna, kontrakt med externa fastighetsägare samt hur el- och uppvärmningsavtal ser ut har kommunerna tillsammans nått fantastiska resultat som kommer att publiceras under våren 2019.

CITyFiED, Lunds kommun

Utveckling av befintliga bostadsområden är avgörande på vägen mot den hållbara staden. Projektet CITyFiED har utvecklat metoder för att omvandla befintliga europeiska bostadsområden med högt energibehov till framtidens smarta städer.

CITyFiED är ett samarbete mellan Lunds kommun, Lunds kommuns Fastighetsbolag AB (LKF), Kraftringen och IVL Svenska Miljöinstitutet. Projektet har fokuserat på att rusta upp kvarteren Eddan och Havamal i 1970-talsområdet Linero för att skapa mer energieffektiva och miljövänliga bostäder, med samma energiprestanda som nybyggda hus. För att behålla hyrorna på en låg nivå även efter renoveringen och göra det möjligt för hyresgästerna att bo kvar har alla åtgärder noga övervägts för en så kostnadseffektiv renovering som möjligt. De boende har varit involverade

under hela processen, från planering till utförande och utvärdering, vilket skapar en god dialog mellan hyresvärd och hyresgäster.

En rad tekniska åtgärder har gjorts för att skapa mer miljövänliga bostäder och höja standarden på lägenheterna. Bostäderna har energieffektiviserats och koldioxidutsläppen från energisystemen minskats. Solceller har installerats, fjärrvärmenätet förbättrats och elnätet uppgraderats. Målet har varit att husen ska uppfylla energikraven för nya byggnader och att fjärrvärmen ska bli helt fossilfri. Totalt har 379 lägenheter energieffektiviserats. Fjärrvärmen i Lund blev helt fossilfri 2018.

Förutom åtgärder i husen har nya cykelvägar byggts, torget rustats upp och den generella miljön i området förbättrats. I centrum har nya lokaler byggts för att ge verksamheter möjlighet att etablera sig i området, allt för att skapa en mer trivsamt och livfull miljö för de boende. Projektet finansieras av Horisont 2020.

OptEEmAL, Lunds kommun

Projektet OptEEmAL går ut på att ta fram ett modelleringsverktyg och beslutsstöd för energieffektivisering i byggnader. Lunds kommuns uppgift är att testa och utvärdera hur verktyget fungerar på några av kommunens byggnadstyper. Projektet ska även ta fram en katalog med möjliga energiåtgärder, bedömda utifrån ekonomi, miljönytta och sociala aspekter. Dessutom ska man kunna köra data för lokaler och bostadshus tillsammans för att kunna få koll på ett större område och ta ett helhetsgrepp. Detta gör verktyget unikt i sitt slag. Det ska också fungera för alla klimatzoner i Europa, från Aten till Kiruna.

Lunds kommun bidrar med underlag till det digitala beslutsstödet tillsammans med spanska San Sebastian och italienska Trento. Projektet finansieras av Horisont 2020.

Sol i Syd, Skåne och Blekinge

Projektet Sol i Syd förenar kunskapsfrämjande aktiviteter med kartläggning av aktörer för att tillgängliggöra solenergi i Skåne och Blekinge. I Skåne och Blekinge har över 50 procent av kommunerna infört riktlinjer, policys eller regler för bygglov kring solenergi. En majoritet av kommunerna erbjuder även någon form av lättnad eller undantag där aktörer kan vara bygglovsbefriade vid uppförandet av en solcellsanläggning i en- till tvåfamiljshus, givet en viss omfattning av takytan samt att det följer taklutningen.

Projektet Sol i Syd har gjort en kartläggning av solcellsfrågorna i bygglovshanteringen. Kartläggningen av bygglovsregler ger stöd till kommuner i form av benchmarking och kunskapsutbyte mellan kommunerna i arbetet med riktlinjerna för bygglov. Detta kombinerat med den statistik som projektet tar fram som visar på installerad solcellseffekt per kommun, skapar möjligheter att följa utvecklingen kommun för kommun, vilket också kan ha en främjande effekt.

Genom kunskapsstöd till branschens nyckelaktörer vill Sol i Syd stimulera antalet solcellsinvesteringar i Skåne och Blekinge. I projektet kommer utbildningar genomföras för företag som vill investera i solcellsanläggningar. Detta för att stärka företagens kompetens som beställare och i möten med nätbolag, för att skapa en samsyn bland nätföretagen, belysa kritiska frågor i elnäten samt undersöka beredskapen för att kunna ansluta större mängder solcellsanläggningar. Projektet arbetar också med att ta fram regionala mål för solenergi i Skåne och Blekinge. Projektet medfinansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden.

Arctic Solar, norra Sverige

Arctic Solar är ett samverkansprojekt med syfte att öka investeringstakten i solet bland små och medelstora företag i norra Sverige. Solenergi är ett relativt outvecklat område i Norrland. Forskning som PiteEnergi har gjort tillsammans med Luleå tekniska universitet och det norska forskningsinstitutet Norut visar att snö och kyla ökar produktionseffektiviteten. En soletanläggning i kallt klimat är en lönsam och klimatvänlig affär.

Investering i solet är en varumärkesstärkande åtgärd som kan användas i marknadsföring gentemot klimatmedvetna konsumenter vilket i sin tur kan ökar lönsamhet hos företagen.

Projektet Arctic Solar arbetar inom fyra områden: kunskapshöjande insatser, nya affärsmöjligheter för solceller, rådgivning till företag som vill investera i solet samt bygger upp ett nätverk av leverantörer, installatörer, forskare, företag, privatpersoner som alla har ett intresse av och/eller kunskap om solenergi. Projektet finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden, Region Norrbotten, Sparbanken Nord, Piteå kommun, PiteEnergi och Piteå Science Park. Projektet samarbetar med projektet SunCold som bland annat bedriver forskning kring solet i nordiskt klimat.

Utbyggnaden av Ystad Hamn

I september 2018 blev projektet Uppgradering av lastkapaciteten och LNG bunkring på den maritima länken mellan Świnoujście – Ystad beviljat medel ur Fonden för ett sammanlänkat Europa. Deltagarna i projektet är Ystads kommun tillsammans med Ystad Hamn samt Polferries S.A och Gaz System från Polen.

För att fartyg ska kunna använda det mer miljövänliga drivmedlet flytande naturgas (LNG) krävs stora infrastrukturlösningar, både i hamnar och till sjöss. I Ystad Hamn görs investeringar i infrastruktur och terminalanläggningar till 2021. Projektet ska bidra till en mer miljövänlig hamn och framtidssäkra Ystad Hamns fortsatta hamnverksamhet. Det innefattar bland annat konstruktion av två nya färjelägen för att kunna ta emot större färjor. På kajen kommer det finnas ett särskilt område för att leverera LNG till fartyg via tankbil. För att minska utsläppen brukar fartyg drivas av el då de är inne i hamn vilket kräver eluttag på kajerna. Det kommer att byggas fler eluttag i och med projektet.

Projektet kommer att möjliggöra tillgången till LNG på ruten Świnoujście-Ystad och kan tillgodose stora delar av Östersjön med LNG som marint bränsle. Syftet är att minska sjöfartens påverkan på miljön genom att minska utsläppen av SO_x, NO_x och CO₂.

2.2.3 Forskning och utveckling

VIRUS, Region Gävleborg

Den 22 juni 2016 invigdes världens första elväg för fossilfri lastbilstrafik på E16 utanför Sandviken. Delprojektet VIRUS har öppnat ett besökscentrum för att hantera studiebesök och andra synergieffekter.

Längs två kilometer av E16 mellan Hillsta (Kungsgården) och Sandviken hänger luftburna kontaktledningar över det högra körfältet. Via dem kopplar hybridlastbilar upp sig via ett sensorsystem för att kunna köra på endast el i en hastighet upp till 90 kilometer i timmen- helt utan utsläpp. När luftledningen tar slut kopplar bilarna över till batteri eller ett dieselhybridsystem.

De flesta som kommer till Region Gävleborg vill besöka den unika demonstrationssträckan, men de flesta studiebesök inleds i ett nyöppnat besökscentrum i Sandbacka Science Park. Här samlas olika forsknings-,

utvecklings- och projektgrupper för att arbeta med frågor kring säkerhet, affärsmodeller, regelverk, drift och underhåll samt utveckling av kringtjänster.

Projektet är fokuserat på Vårdskap, Innovation, Regional Utveckling och Synergier kring elvägar för fossilfri tung logistik, som också är projektets fullständiga namn. Projektet finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden.

SMART-IAT, Region Kronoberg

Projektet Smart och innovativ automatisering i tillverkningsindustrin ska skapa en demonstrationsmiljö i Linnéuniversitetets maskinpark EPIC. Målet är kunskapsöverföring och experiment för att höja innovationsnivå och konkurrenskraft hos tillverkande små och medelstora företag i Kronobergs län.

Övergripande mål för projektet är att företagen genom högre flexibel och innovativ automation samt digitalisering ska bli mer konkurrenskraftiga och öka svensk tillverkningsindustris hållbarhet. Mer specifikt är avsikten att etablera en demonstrationsmiljö på högsta nationella liksom internationella nivå i form av ett laboratorium och kompetenscentrum för maximal kunskapsöverföring. Inom Smart-IAT kommer företag att kunna utföra experiment med nydanande teknik och möjlighet till att utforma innovativa tillverkningslösningar och produkter liksom kompetenshöjande aktiviteter.

Delmål för projektet är:

- uppbyggnad av laboratorium,
- kompetenscentrum för företag samt förmedlar resultat,
- demonstratorer som plattformar för experiment,
- ökad FoU där projektet fungerar som hävstång för nya projekt.

Det regionala näringslivet medverkar på olika sätt: i referensgrupp, i experiment samt i demonstratorerna. Demonstratorprojekten bildar kärnan i projektet. Genom att strukturera arbete med forskning och utveckling stärks den innovativa förmågan till nya lösningar och uthållig tillväxt för små och medelstora företag i en framtid som präglas av accelererande teknik-utveckling och global konkurrens. Projektet finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden.

3. Bidrag från organisationer i det civila samhället

3.1 Europeiska Ungdomsparlamentet

Europeiska Ungdomsparlamentet (EUP) Sverige är en partipolitiskt och religiöst obunden ungdomsorganisation som finns representerad över hela landet. EUP är den perfekta plattformen för unga européer som vill bygga ett europeiskt nätverk, utveckla sin kunskap kopplat till europeiska frågor samt stärka sin roll i civilsamhället. EUP Sveriges vision är ett Sverige där unga får möjlighet att bilda sin egen uppfattning om Europeiska frågor och engagera sig i samhällsfrågor i en oberoende, interkulturell, kreativ och fördomsfri miljö genom formellt och icke-formellt lärande. EUP Sverige är det självklara alternativet för att engagera sig i Europafrågor och finns genom ungas egen organisering i alla Sveriges städer. På så sätt skapar vi aktiva medborgare med samhällsengagemang. Organisationen är en del av det internationella nätverket European Youth Parliament (EYP) som grundades 1987 och i dagsläget finns i 40 länder. Inom det internationella nätverket anordnas årligen runt 600 event som totalt samlar 35,000 deltagare. I Sverige deltar cirka 40 skolor och 160 elever per år.

Europeiska Ungdomsparlamentet är en organisation vars verksamhet bidrar till kulturellt utbyte och informellt lärande kopplat till demokrati. Vi gör detta genom att anordna konferenser där ungdomar genom en välprövad, interaktiv metod får diskutera och möta problem genom simulationer av Europaparlamentets arbetsprocedur. Erfarenheten av att delta på dessa konferenser ersätter inte formell utbildning, men kan på flera sätt vara ett komplement till den. Framförallt är vår uppfattning att vår verksamhet bidrar till ökat engagemang, kopplat till den undervisning som bedrivs på gymnasiet, samt öppnar upp för intresse och motivation att studera på eftergymnasial nivå. Detta på grund av att det många gånger kan krävas komplement till katederundervisning för att skapa en uppfattning om det som står i läroböckerna. Genom att delta i vår verksamhet får elever möjlighet att skapa sig en konkret förståelse för parlamentarism, beslutsfattande och hur en lagstiftande institution fungerar. Att få lära genom aktivt deltagande, bidrar för många till en konkret känsla för hur samhället fungerar.

Europeiska ungdomsparlamentet medverkar även till ökade kunskaper kopplat till den samhällsvetenskapliga undervisning som bedrivs på

gymnasiet och förbättrar språkkunskaper - främst inom engelska. De lärare som är engagerade och involverade i vår organisation menar att de ämnen som diskuteras under våra konferenser, på flera områden, möter de mål som redogörs för i läro- och undervisningsplaner för gymnasieskolan.

Grunden i vår verksamhet är att den drivs helt av ungdomar. Som medlem i vår organisation öppnas möjligheterna upp för att anordna och projektleda konferenser eller andra event, sitta med i en regional styrelse och utveckla kunskaper kopplat till föreningsliv. Vi är övertygade om att det finns många olika arenor för kunskapsinläring och att vår organisation stimulerar den inläring som sker i skolan. Dels tack vare att deltagarna får applicera sin kunskap i ett konkret sammanhang, men även öva på att samla in, analysera och diskutera aktuella ämnen tillsammans med andra.

Det är därför vår uppfattning att Europeiska Ungdomsparlamentet genom sin verksamhet bidrar till att förbättra utbildningsnivån, motverkar att elever i förtid avbryter sin skolgång, samt ökar chanserna för vidare studier hos de som deltar. Vi tror att den informella kunskap vår verksamhet bidrar till ökar chanserna för att de gymnasieelever som deltar ska vilja slutföra sin gymnasieutbildning. Ur ett långsiktigt perspektiv är vi därför med och bidrar till ökad social delaktighet och minskad arbetslöshet.

Övergripande bidrar Europeiska Ungdomsparlamentet till målen i Europa 2020-strategin genom det informella lärande som kompletterar katederundervisningen, samt konkretiserande av det som står i läroplanen för gymnasiet - främst när det gäller undervisningen i samhällskunskap. Genom vår verksamhet strävar vi även efter ökade fackkunskaper i olika ämnen, då de ämnen som diskuteras på våra konferenser alltid är av högaktuell karaktär. Deltagarna får diskutera och skriva resolutioner inom bland annat jämställdhet, klimat, juridik, utifrån samma procedur som sker i det faktiska Europaparlamentet. Vi är därför övertygade om att vi på flera sätt bidrar till Sveriges mål på klimat- och energiområdet. Förutom att de elever som deltar får möjlighet att diskutera klimatmålen, ges ofta även i uppgift att reflektera kring utsläpp och förnybar energi. Utöver det tror vi att en förhöjd utbildningsnivå i samhället leder till att medvetenheten kring dessa frågor ökar. Vi ser ett stort engagemang på dessa områden som vi är glada att få stimulera.

Vidare är en av de viktigare punkterna, i vår mening, det kontaktnät som skapas eleverna emellan. Både inom Sverige och internationellt. Genom att bli en del av ett nätverk som utgörs av 40 länder, både inom EU och utanför,

skapas möjligheter att diskutera och utbyta erfarenheter som i framtiden kan leda till värdefulla samarbeten. Vår uppfattning är att ökade kunskaper om det europeiska samarbetet leder till förhöjt intresse att intressera sig för gränsöverskridande frågor.

Vi tror att nyckeln till ökad social inkludering och förbättrat klimat, som delar av Sveriges mål kopplat till Europa 2020-strategin bygger på kontaktnät och samarbete. Vi är glada att kunna bidra till det genom den verksamhet vår organisation bedriver.

Vi tror att det nationella arbetet som berörs av Europa 2020-strategin kan stärkas genom informellt kunskapsbyggande och ökat föreningsengagemang. Det är viktigt att understryka att kunskapsinhämtande som bidrar till förhöjd utbildningsnivå kan ske i flera olika rum och inte endast i klassrummet. Därav skulle vi gärna se ett fördjupat samarbete mellan berörda myndigheter och ideella organisationer.

3.2 Folkbildningsrådet

Folkbildningsrådet är en ideell förening med vissa myndighetsuppdrag givna av riksdagen och regeringen. Folkbildningsrådets uppdrag är att fördela och följa upp statsbidraget till studieförbund och folkhögskolor. Vi har även ett uppdrag att utvärdera om statens bidrag till folkbildningen uppfylls. Folkbildningsrådet har tre medlemmar som tillsammans representerar svensk folkbildning. De tre medlemmarna är: Studieförbunden i samverkan, representerar de tio studieförbunden; Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), representerar de folkhögskolor som har landsting och regioner som huvudmän; Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (RIO) - representerar de folkhögskolor som har folkrörelser och andra organisationer som huvudmän.

Totalt finns det 156 folkhögskolor och 10 studieförbund. Folkbildningen engagerar stora delar av den vuxna befolkningen varje år. Sammantaget deltog omkring 1,3 miljoner personer i folkhögskolornas långa kurser och studieförbundens cirklar och annan folkbildningsverksamhet under 2018.

Folkbildningens bidrag till Europa 2020-strategin

Vägar mot studier och arbete

Folkbildningen gör ett viktigt arbete för att höja utbildningsnivån och utjämna utbildningsklyftor i samhället. Studieförbund och folkhögskolor

tillför samhället hundratusentals tillfällen till studier och bildning varje år. En av folkhögskolans stora styrkor är det stärkande och studiemotiverande arbetet. Folkhögskolorna ger deltagarna lust att lära mer, och mod och kapacitet studera vidare. En växande andel av deltagarna på folkhögskolans kurser har kort utbildningsbakgrund, begränsade svenskkunskaper eller funktionsnedsättning.

De senaste årens studiemotiverande kurser och etableringskurser för nyanlända har inneburit vägar till vidare studier för de som står längst från studier och arbete. Studiemotiverande folkhögskolekurs är ett framgångsrikt exempel. Studiemotiverande folkhögskolekurser (3 mån) riktar sig till arbetsökande som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskola. Ungefär 40 procent av deltagarna i folkhögskolans studiemotiverande kurser studerar vidare inom folkhögskolan vilket betyder att de studiemotiverande kurserna lyckas med att motivera och skapa vägar framåt för de som står längst från utbildning och arbetsmarknad. Dessutom är 66% av deltagarna utrikes födda. Drygt 5 455 folkhögskoledeltagare sökte, och 3 250 antogs, till högskolan under 2017.

Många deltagare vittnar om att de blir sedda och lyssnade på i folkhögskolan och i kombination med en positiv studiemiljö skapar detta ett bättre självförtroende och stärkt tro på den egna förmågan att studera och lyckas.

Sammantaget gör folkbildningen betydelsefulla insatser som ligger mycket nära Europa 2020 strategins svenska mål kring att andelen 18 till 24-åringar som inte avslutat gymnasiestudier ska minska samt att andelen 30 till 34-åringar som har minst en tvåårig eftergymnasial utbildning ska öka.

Folkbildning för ett Sverige som håller samman

Att lyckas motivera unga i utanförskap och utrikes födda till att påbörja eller slutföra en utbildning är avgörande för såväl social sammanhållning och stabilitet som för ökad sysselsättning. Utbildning är en nyckelåtgärd för att förebygga arbetslöshet och det utanförskap som riskerar att drabba dem som står utanför arbetslivet. Detta gäller inte minst individer med funktionsnedsättningar och utrikes födda som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Här fyller folkbildningen en viktig roll.

Den omfattande verksamhet som pågår varje dag året om, de hundratusentals människor som man för samman i samtal, ger studieförbund och folkhögskolor unika förutsättningar att bidra till att stärka, stabilisera och utveckla demokratin. För många av folkbildningens deltagare sker lärandet

ihop med människor som man känner eller delar erfarenheter och intressen med. I sådana sammanhang fungerar folkbildningen sammanbindande; den stärker deltagarnas identitet och därmed också deras självkänsla.

Sammanhållningen inom cirkeln eller kursen fungerar som ett stöd som ger deltagarna kraft att öppna sig mot samhället. Nya kontakter knyts mellan främlingar och bidrar till socialt kapital och tillit.

Ser vi till EU-nivån är det tydligt att de senaste åren präglats av snabbt växande sociala och politiska spänningar i många av EU:s medlemsländer. Detta har lett till att främlingsfientliga och icke-demokratiska rörelser har fått fotfäste. Samtidigt söker sig allt fler människor till EU-länder för skydd undan krig och konflikter i andra delar av världen. Demokratin och sammanhållningen i samhället utmanas och sätts under press både i Sverige och i andra EU-länder. Här har vuxenutbildning och folkbildningen en viktig roll att spela såväl när det gäller utbildning och arbetsmarknad som när det gäller att sprida humanistiska och demokratiska förhållningsätt. Det är därför av stor vikt att finansieringen till sektorn är långsiktig och på en tillräcklig nivå för att uppnå de mål för livslångt lärande och bildning som finns inom det europeiska samarbetet och uttrycks i Europa 2020 strategin.

3.3 Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 41 funktionsrättsförbund som representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt – rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Vårt bidrag till Europa 2020

Vi identifierar hinder och bidrar till förslag om Agenda 2030 och Europa 2020 som rör rättigheter för personer med funktionsnedsättning inom bland annat hälsa, utbildning, arbete och försörjning, och inkluderande samhällsplanering. Stora skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och övriga delar av befolkningen kvarstår när det gäller sysselsättning och utbildning. Utvecklingen försämras när det gäller ökad risk för fattigdom. Situationen är allvarlig sett till helheten och i kombination med ökad ohälsa, i synnerhet psykisk ohälsa hos barn och unga som ökar starkt och bostadsbristen för personer med funktionsnedsättning som leder till inskränkta rättigheter.

Projekt och verksamhet som bidrar till Europa 2020

- Europeiska socialfondens satsning på inkluderande arbetsliv och projektet universellt utformade arbetsplatser.
- Kunskap, forskning och utveckling av arbetsätt för universell utformning inom utbildning, arbete och bostäder genom projektet Rätt från början med stöd från Arvsfonden
- Rapport till FN med förslag till rekommendationer om genomförande av funktionsrättskonventionen¹⁷ fortsätter 2019, och bygger vidare på inspel till frågelista.
- Bidrag till FN:s politiska högnivåforum 209 om nationellt genomförande av mål 4, 8, 10, 13, 16 och 17 i Agenda 2030.
- Bidrag till standardisering för upphandling, digitalisering, lärande, och design för alla (EU mandat 376, 420 och 473) samt ledningssystem för Agenda 2030 lokal nivå.

Förslag för att stärka Europa 2020-arbetet

Förbättra styrning, uppföljning och samordning för ett effektivare resultat av arbetet med genomförande av Europa 2020 kopplat till Agenda 2030 och förverkligande av mänskliga rättigheter.

- Samordna arbetet med att utveckla indikatorer för Agenda 2030 och mänskliga rättigheter med hänsyn till rekommendationer från FN och likhet över landet.
- Integrera process för universell utformning i planer och uppföljning för punkt 4.1 – 4.4 i nationella reformprogrammet.
- Säkerställ tillgänglighet till byggd miljö, kollektivtrafik, utbildning och arbete. Styrning av offentliga medel, inklusive inköp upphandling, ska gå till inkludering. (4.1 och 4.3)
- Utveckla kunskap om universell utformning i lärande med olikhet som norm. Säkerställ stöd till elever utifrån behov (4.2)
- Satsa på forskning, innovation och utveckling med universell utformning som horisontell princip (4.4)
- Säkerställ att regionalfonden integrerar tillgänglighet genom universell utformning som horisontell princip och utvärderar resultat (punkt 5).

¹⁷ Funktionsrättskonventionen står för Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CPRD.

3.4 Kungliga Vetenskapsakademien

Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) är en obunden, icke-statlig organisation, vars uppgift är att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället. Akademien, som grundades 1739, främjar vetenskap av högsta kvalitet genom att stimulera till utveckling och förnyelse av svensk forskning, stärka vetenskapens ställning i samhället genom att uppmärksamma viktiga samhällsfrågor, granska dem ur ett vetenskapligt perspektiv och kommunicera resultatet samt medverka i samarbetet kring globala frågor, med syfte att vara en internationell, vetenskaplig aktör för hållbar utveckling. Vi menar att ett kunskapsbaserat samhälle som prioriterar utbildning, forskning och innovationer har bäst förutsättningar att möta framtidens utmaningar.

Vetenskapsakademien bidrar till de övergripande nationella målen inom Europa 2020

KVA:s verksamhet bidrar till Sveriges nationella mål inom Europa 2020-strategin, framför allt inom forskning och utveckling (FoU), utbildning samt klimat och energi. Vårt forskningspolitiska arbete är inriktat på att kvalitetssäkra och skapa goda villkor för svensk forskning. Inom utbildningssektorn stödjer vi lärares vidareutbildning samt skolundervisningen i matematik och naturvetenskap. Vårt projekt Science Meetup erbjuder nyanlända ungdomar kontakt med skola och naturvetenskap. Vi är sedan länge en stark aktör på miljöområdet, med bland annat expertanalyser av miljö-, klimat- och energifrågor, och forskning om ekosystemets ekonomiska konsekvenser.

På europeisk nivå arbetar KVA huvudsakligen genom vårt aktiva deltagande i European Academies Science Advisory Council (EASAC) och därigenom i EU-kommissionens Science Advice Mechanism. EASAC tar fram vetenskapligt underlag i viktiga frågor som behandlas inom kommissionen, parlamentet och rådet, exempelvis energiförsörjning, skogsbruk och läkemedelslagstiftning.

KVA spelar en internationell roll med våra program inom miljö, matematik och global hälsa, och genom att dela ut världens mest ansedda vetenskapliga utmärkelser, Nobelprisen.

Konkreta exempel på KVA-projekt och -insatser

1. Insatser för att stärka forskningen

1.1 Opinionsbildning för fri forskning

Vi deltar aktivt med debattinlägg, remissvar och manifestationer till stöd för den fria forskningen och mot "alternativfakta" och fördomar.

1.2 Kvalitetssäkring av forskning

KVA:s expertpaneler utvärderar forskningsprojekt, ansökningar och program, bland annat för de statliga forskningsstiftelserna, Wallenbergstiftelserna och andra privata finansiärer.

1.3 Stöd till yngre forskare

KVA delar ut forskningsbidrag och stipendier till yngre forskare, i samarbete med en rad forskningsfinansiärer (exempelvis Wallenberg, Göran Gustafsson, Crafoord).

2. Utbildning

2.1 Förbättrad utbildning i naturvetenskap och matematik

KVA arrangerar inspirationsdagar för lärare och står tillsammans med Ingenjörsvetenskapsakademien bakom NTA, Naturvetenskap och Teknik för Alla, som förser skolorna med utbildningsmaterial. Vi delar ut ett mycket uppskattat pris, Beijerstiftelsens Lärarpris till Ingvar Lindqvists minne, till lärare som gjort stora insatser inom skolan.

2.2 Utbildningsinsatser för nyanlända ungdomar

KVA anordnar tillsammans med Wallenbergstiftelserna projektet Science Meetup där nyanlända ungdomar tillsammans med svenska ungdomar får fördjupa sig i naturvetenskapliga områden. Målsättningen är att inspirera dessa ungdomar att komma in i det svenska samhället, fullgöra sin skolgång och gärna gå vidare inom naturvetenskapen.

3. Miljö

KVA:s miljökommitté är en expertpanel som utarbetar remissvar och arrangerar seminarier, debatter och symposier i miljöfrågor. Aktuella arbetsområden är hållbar utveckling, energiförsörjningens miljöeffekter och svensk miljöforskning. Vårt energiutskott har under många år tagit fram faktaunderlag för samhällsdebatt och beslutsfattande om energiförsörjning. Beijerinstitutet för ekologisk ekonomi vid KVA analyserar miljöbelastningens ekonomiska konsekvenser och är en viktig mötesplats för forskning om globala miljöfrågor.

Vetenskapsakademien har haft viktiga uppgifter i flera internationella organisationer inom miljö- och klimatområdet (exempelvis IPCC och IGBP) och är idag värd för den svenska noden av Future Earth, en internationell organisation för att samordna hållbarhetsforskning.

Hur kan det nationella arbetet inom Europa 2020-strategin stärkas?

Det är av avgörande betydelse för Sveriges och Europas framtid att forskning, utveckling och utbildning håller högsta kvalitet. EU:s forskningsstöd har gradvis förbättrats, särskilt genom införandet av peer review och European Research Council. Skulle EU:s forskningsmedel återgå till att bli ett förtäckt regionsstöd vore det katastrofalt för kontinentens konkurrenskraft och attraktivitet. Risker för en sådan utveckling kan öka om/när Storbritannien lämnar EU. Statsmakterna bör därför samverka med fristående organisationer för att bevara och utveckla excellenskravet i europeisk forskning.

Europas innovationsförmåga behöver förbättras. En rad stora företag har helt eller delvis lämnat Sverige och andra europeiska länder, och de privata FoU-investeringarna har därför sjunkit. Sverige bör förbättra möjligheterna för groddföretag och SME att investera i FoU, och verka för att så sker även på europeisk nivå. Detta skulle både öka chanserna att nå de kvantitativa 2020-målen, vitalisera innovationssektorn, och kompensera för bristen på stora innovationsföretag.

Beslutsprocesserna inom EU och i Sverige behöver kvalitetssäkras. Vetenskapligt underlag bör krävas för politiska beslut inom miljö, utbildning, hälsa och andra områden. Sveriges regering kan bli en rollmodell, genom att utnyttja akademier och andra expertorganisationer i en stabil, oberoende science advice mechanism.

3.5 Sveriges Kvinnolobby

Sveriges Kvinnolobby är en partipolitiskt obunden paraplyorganisation för svensk kvinnorörelse, med 47 medlemsorganisationer. Vi verkar för kvinnors mänskliga rättigheter i ett jämställt samhälle och arbetar för att ett kvinno- och jämställdhetsperspektiv ska integreras i alla politiska, sociala och ekonomiska sammanhang. All vår verksamhet utgår från FN:s Kvinnokonvention, Beijing Platform for Action och EU:s verksamhet rörande kvinnors rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Med fokus på sysselsättningsmålet i Europa 2020

Sveriges Kvinnolobby verkar för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män, vilket inbegriper en jämställd etablering av nyanlända och därtill en förhöjd sysselsättningsgrad inom grupper med svag förankring på arbetsmarknaden.

Vi ser positivt på att sysselsättningsgraden i åldersgruppen 20–64 är uppe på nivåer som 80,4 procent bland kvinnor och 84,8 procent bland män, men sysselsättningsgraden är långt lägre för utrikes födda. Enligt Riksrevisionens rapport 2015 var sysselsättningsgraden för utrikesfödda kvinnor drygt 8 procent lägre än för utrikesfödda män. Det här har en negativ inverkan på kvinnors ekonomiska självständighet. Med fokus på sysselsättningsmålet kräver Sveriges Kvinnolobby ökade arbetsmarknadsåtgärder för nyanlända och utrikesfödda kvinnor i syfte att främja en jämställd etablering av nyanlända och utrikesfödda män och kvinnor.

Vi ser även ett behov av riktade arbetsmarknadsinsatser för kvinnor i hedersrelaterat förtryck och kontroll. Enligt en kartläggning genomförd på uppdrag av Malmö Stad, Göteborgs Stad och Stockholms Stad lever en av tio niondeklassare i Stockholm och en av fem niondeklassare i Malmö i en hederskontext¹⁸. Utövare av hedersvåld gentemot ungdomar är i första hand pappor eller vuxna män, därefter en bror eller andra unga män och därefter mammor eller andra kvinnor i släkten. Enligt kartläggningen så minskar sannolikheten att ungdomar utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck i familjer där mamman arbetar.

Ökade arbetsmarknadsåtgärder för nyanlända och utrikesfödda kvinnor

2017 granskade Sveriges Kvinnolobby regeringens etableringssatsningar i 2017 års stadsbudget. Vår granskning av statsbudgeten görs årligen i syfte att undersöka om regeringen efterföljer sina åtaganden om jämställdhetsintegrering. Granskningen 2017 resulterade i rapporten Snabbspår och Stickspår.

Rapporten synliggjorde hur nyanlända kvinnor får mindre, sämre och senare stöd än män eftersom att insatserna och åtgärderna till stor del konstruerades utefter män. Subventionerade anställningar är en av de mest kostsamma men också mest effektiva insatserna för att öka sysselsättningsgraden hos nyanlända. Här visade sig skillnaden mellan män och kvinnor vara stor. Det

¹⁸ Baianstouvu & Strid (2018) Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar.

satsas mer på bristyrken inom mansdominerade branscher, samtidigt som inga satsningar gjordes inom kvinnodominerande sektorer trots en rådande arbetsbrist. Det här i kombination med att kvinnor är föräldralediga i större utsträckning medför att kvinnor ofta hamnar långt ifrån arbetsmarknaden. När etableringssatsningar inte når kvinnor ökar skillnaden mellan kvinnor och män och ökar ojämställdheten i den gruppen och kan vara avgörande för nyanlända kvinnors ekonomiska självständighet.

Utifrån den här problembilden har Sveriges Kvinnolobby formulerat fem konkreta åtgärder för en jämställd etablering av nyanlända och utrikesfödda:

1. Öronmärkning av minst 40% av platserna till kvinnor i subventionerade anställningar, extratjänster och beredskapsjobb och praktikplatser (motsvarar fördelningen av deltagare i etableringen i stort).
2. Erbjud arbetsgivare en högre subvention när de anställer nyanlända kvinnor (t.ex. i nystarts- och instegsjobb).
3. Satsa på yrkes- och arbetsmarknadsutbildningar, snabbspår och subventionerade anställningar inom kvinnodominerade branscher, särskilt för yrken med lägre utbildnings- och kvalifikationskrav.
4. Skärp kraven på Arbetsförmedlingen att se till att kvinnor tar del av stöd och insatser. Öka tillsynen över externa aktörer och upphandlad verksamhet.
5. Säkerhetsställ tillgänglig barnomsorg och kortare kötider, tillfällig barnpassning i anslutning till anläggningsboenden, kommuner och myndigheter.

Individualisera föräldraförsäkringen

Den svenska föräldraförsäkringsmodellen har till viss del ökat kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Men trots det så delar endast vart femte par jämställt på föräldraförsäkringen enligt Försäkringskassans rapport Barnhushållets ekonomi från 2018. Det här har en negativ inverkan på kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Kvinnor tar enligt rapporten ut flest föräldrapenningdagar, speciellt under de första två åren. Män tar ut föräldrapenning för en högre andel av sina ledighetsdagar än kvinnor vilket har långsiktiga ekonomiska konsekvenser för exempelvis kvinnors pension. Tillfällig föräldrapenning fördelas mer jämställt, men det är fortfarande bara ungefär en fjärdedel som delar jämställt på det uttaget. Enligt ovan nämnda rapport är uttaget ännu mindre jämställt hos utrikesfödda familjer. Det här i kombination med att nyanlända kvinnor får mindre, sämre och senare stöd

än män att etablera sig på arbetsmarknaden bidrar till en skillnad i sysselsättningsgraden mellan kvinnor och män.

För att ge pappor större incitament att ta större ansvar för obetalt hemarbete och barnomsorg förespråkar Sveriges Kvinnolobby en föräldraförsäkringsmodell där vardera föräldern får 230 av totalt 460 dagar och där alla delar av försäkringen är individualiserade. Den tillfälliga föräldrapenningen bör därtill reserveras och föräldrar bör ha möjlighet att reducera arbetstiden med 12,5 procent vardera istället för med 25 procent gemensamt.

Könsuppdelad statistik

Avslutningsvis välkomnar Sveriges Kvinnolobby att insamlingen och redovisningen av statistik genomförs uppdelat på kön. Könsuppdelad statistik synliggör skillnader mellan kvinnor och män och möjliggör utveckling av konkreta metoder för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

3.6 Vetenskap & Allmänhet

Vetenskap & Allmänhet, VA, är en ideell förening vars ändamål är att främja öppenhet och dialog mellan forskare och det omgivande samhället. För att uppnå detta arbetar vi för att åstadkomma samtal i nya former mellan allmänhet och forskare och för att öka samverkan mellan forskare, allmänheten och olika samhällsaktörer. Vi utvecklar också ny kunskap genom attitydundersökningar och studier. Föreningen bildades 2002 och har i dag ett 90-tal [medlemsorganisationer](#), som exempelvis myndigheter, högskolor, företag, folkbildningsorganisationer och forskningsfinansiärer. Verksamheten finansieras av medlemsavgifter, projektmedel samt ett bidrag från regeringen (Utbildningsdepartementet).

VA och Europa 2020

VAs verksamhet kopplar till de flesta av Europa 2020-strategins överordnade mål, såsom målet om *social delaktighet* och målet om *utbildning*. *Forsknings- och utvecklingsmålet* är det som allra främst står i fokus. Vi ger nedan exempel på verksamheter som VA bedriver och som vi menar bidrar till att uppnå målen. På ett övergripande plan bidrar vi också till målen genom att vara partner i för närvarande sex EU-projekt finansierade av Horisont 2020. Sammantaget samarbetar vi med 48 organisationer i 17 länder genom dessa projekt.

ForskarFredag – en del av European researchers' Night

Sedan 2006 samordnar VA varje år en vetenskapsfestival sista helgen i september kallad [ForskarFredag](#). På ett 30-tal orter runt om i Sverige, från Luleå i norr till Lund i söder, anordnas möten mellan forskare och allmänhet, med fokus på barn och unga. ForskarFredag skapar mötesplatser för att visa hur rolig, spännande och vardagsnära forskning kan vara och hur det är att jobba som forskare. Besökare och forskare möts i experiment, workshops, prova-på-aktiviteter, vetenskapsshower, tävlingar, samtal, utställningar, science cafés och mycket mer. ForskarFredag syftar till att stimulera intresset för högre utbildning, forskning och innovation hos unga, visa vad vetenskap är, hur forskning går till och hur det är att arbeta som forskare. Det är också ett sätt att visa på forskningens och innovationernas betydelse i vardagen och för samhället, även på orter som saknar högskola och för människor utan akademisk bakgrund.

Medborgarforskning

Sedan 2009 arrangerar Vetenskap & Allmänhet varje år ett [massexperiment](#) som en del av vetenskapsfestivalen ForskarFredag. Massexperimentet är ett exempel på medborgarforskning, Citizen Science, där skolklasser i hela landet och allmänheten inbjuds att samarbeta med forskare. 2018 års massexperiment [Nyckelpigeförsöket](#) genomfördes i samarbete med forskare vid Naturhistoriska riksmuseet, IT-företaget Savantic AB och Entomologiska föreningen i Stockholm. Det handlade om artificiell intelligens, biologisk mångfald, hållbar utveckling och nyckelpigor. I experimentet har ca 8 000 skolelever och andra intresserade hjälpt forskare att träna en app att kunna känna igen Sveriges 69 arter av nyckelpiga.

Massexperimenten ger elever och allmänhet möjlighet att delta i riktig forskning. De får en introduktion till vetenskaplig metod och en inblick i forskares arbetsmetoder, och härigenom stimuleras intresset för forskning. Experimenten hjälper forskare att samla in stora mängder data samtidigt som de har en dialog med deltagarna och ger lärare tillgång till forskningsbaserat material och metoder att integrera i undervisningen.

VA medverkar även i utvecklingen av [en nationell webbplattform](#) som ska bli en resurs och en knutpunkt för medborgarforskning med råd och riktlinjer för forskare, liksom en sammanställning över aktuella projekt. Portalen är ett samarbete mellan Göteborgs universitet, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Umeå universitet och VA. Vi deltar även i ett projekt som ska utforma en liknande plattform för hela Europa, [EU-Citizen.Science](#).

VA-barometern

Sedan 2002 genomför VA en årlig attitydundersökning bland den svenska allmänheten om synen på och förtroendet för forskare och vetenskap. [VA-barometern](#) är ensam i sitt slag i Sverige och ger värdefulla data om hur allmänheten ser på forskning. 2018 uppgav 84 procent att de har ganska eller mycket stort förtroende för forskare vid svenska universitet och högskolor. Därtill tycker 78 procent att vetenskapen har gjort livet bättre för vanliga människor. När det gäller forskningens relation till politiken anser 43 procent att vetenskapen har *för litet* inflytande på politiken. 35 procent menar att politiken har *för stort* inflytande på vetenskapen. Närmare tre fjärdedelar tycker att det är viktigt att allmänheten involveras i forskning. En tredjedel skulle själva kunna tänka sig att aktivt bidra, till exempel samla in data eller donera material.

March for Science – Hur vet du det?

Förra året samordnade VA som en fortsättning av den svenska delen av den globala manifestationen [March for Science](#), en kampanj kallad [#Hurvetdudet?](#) Syftet var att ge vetenskaplig kunskap mer utrymme i samhällsdebatten och få politiker och beslutsfattare att tydligare visa vad deras förslag och ståndpunkter bygger på. I förlängningen kan det leda till ökad kunskap bland politiker och allmänheten om vad vetenskap är, hur forskning går till, hur olika forskningsrön kan värderas och varför forskningsbaserad kunskap behövs som beslutsunderlag och för en positiv samhällsutveckling. Initiativet stöddes av ett [80-tal organisationer](#), bland dessa fackförbund, forskningsfinansiärer, föreningar, företag, myndigheter, universitet och högskolor.

Nationellt nätverk och utbildningar

VA har 2014–2018 koordinerat en [nationell påverkansplattform](#) för programmet *Science with and for Society, SwafS*, i Horisont 2020. För att fortsätta stärka svenska aktörer att bli framgångsrika i detta program genomför VA i år och nästa år utbildningar i de sex SwafS-aspekterna *Ethics, Gender Equality, Open Science, Public Engagement, RRI – Responsible Research and Innovation* och *Science Education*, i samarbete med lärosäten.

Orion

[ORION](#) är ett EU-projekt för att främja arbetssättet RRI (ansvarsfull forskning och innovation) i forskande och forskningsfinansierande organisationer. VA är ansvarig för projektets kommunikation, en attitydundersökning och för att genomföra “co-creation”-experiment.

SciShops

[SciShops](#) är ett EU-projekt för att främja utvecklingen av science shops, där lärosäten erbjuder närsamhället hjälp med utredningar och forskning. VA är involverat i såväl studier som workshops och kommunikationsarbete.

Bloom

VA är partner i EU-projektet [Bloom](#), som har som mål att öka allmänhetens intresse och kunskap om bioekonomi. Genom dialog och samskapande ska projektet bygga upp och stärka regionala nätverk, för att utveckla en gemensam förståelse och engagemang för bioekonomins möjligheter, liksom inspirera unga till framtida karriärvägar och visa på forskningens betydelse för en hållbar framtid.

Regeringskansliet

Växel: 08-405 10 00

Adress: 103 33, Stockholm

www.regeringen.se